

Čínsko-africké rozvojové vztahy – od Washingtonského k Pekingskému konsenzu*

LINDA PIKNEROVÁ**

Abstrakt: China and Africa development relations – from the Washington consensus to Beijing consensus

This study deals with the issue of development relations between China and Africa in the context of the Beijing consensus. It attempts to provide an analysis of Chinese foreign policy since the beginning of the 90's. The text is divided into three basic parts. The first contains discussion on the theories of development, including the main features of the (post)Washington consensus based on liberalism, decentralization and privatization, followed by the Beijing consensus representing the counter-paradigm. The second focuses on the historical roots of bilateral relations since the beginning of the 20th century until the end of the Cold War. TAZARA, the Tanzania-Zambia railway built by China is chosen as the most representative example of Chinese foreign policy during the Cold War period. The last part deals with current relations influenced by Chinese oil diplomacy and the so-called one-China policy. Sudan and Angola are chosen as significant examples of African states in which China is involved.

Keywords: China and Africa relations, development, development relations, new scramble for Africa, Beijing Consensus, oil diplomacy, FOCAC, AGOA

DOI: 10.5817/PC2012-3-234

1. Úvod – představení tématu a jeho teoreticko-metodologické ukotvení

Proměna mezinárodního systému po konci studené války s sebou přinesla celou řadu nových fenoménů, z nichž k nejvýznamnějším a v současnosti také nejdiskutovanějším patří tzv. *nové (geopolitické) dělení Afriky*. Africký kontinent, jenž se stal pomyslnou studenoválečnou arénou, uvnitř které znepřátelené bloky uplatňovaly svůj politický a ekonomický vliv, se pod vlivem transformace světového řádu ocitnul počátkem devadesátých let na krátký čas mimo hlavní zájem jak USA, tak rozpadajícího se SSSR.¹ Hrozící mocenské vakuuum vzniklé odchodem bývalých supervelmocí začaly zaplňovat *nově se industrializující země* (newly industrialized countries/NICs)² jako Čína, Indie či Brazílie, přičemž všechny jmenované projevíly zájem ekonomicky a politicky (znovu) proniknout na africký kontinent a navázat zde spolupráci

* Text vznikl s podporou Grantového systému Západočeské univerzity v Plzni, projekt číslo SGS-2012-015.

** Linda Piknerová, lpiknero@kap.zcu.cz, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni, Avalon Business Center, Poděbradova 1, Plzeň.

s jednotlivými zeměmi (srovnej Záhořík 2010: 73, 96–99). Vzestup Číny, Indie či Brazílie, jejich vrůstající zapojení do *nové globalizace*³ a participaci na (nové) *rvačce o Afriku*⁴ (a new scramble for Africa) pak chápeme coby pokus o ekonomické proniknutí na africký kontinent nově industrializovanými zeměmi (srovnej Southall a Melber /eds./ 2009).

Autorka článku si je vědoma toho, že nemůžeme zužovat pole zainteresovaných států podílejících se na *nové africké dělbě* pouze na výše uvedené země a pozornost by si také zasloužily aktivity Ruské federace, Spojených států, Japonska či Kanady (srovnej Taylor a Williams /eds./ 2004, Volman 2009). Omezíme se proto vzhledem k cíli textu, jímž je charakteristika čínsko-afrických rozvojových vztahů, pouze na zájmy a aktivity Číny, která z našeho pohledu představuje nejtypičtější příklad NIC pronikající po roce 1990 do Afriky za účelem jejího politického a ekonomického ovlivnění.⁵ Text tak svým zaměřením reflektuje aktuální výzkum této problematiky, které je věnována v současnosti značná pozornost, což souvisí s celosvětovým zájmem o postavení Číny v soudobém mezinárodním systému. Určitou „fascinaci“ Čínou lze vysledovat v posledních dvou dekadách, což úzce souvisí s proměnou mezinárodního prostředí danou ukončením studené války a s tím souvisejícím otevřením prostoru pro nové aktéry. Množství textů reflektujících ekonomický a politický rozmach Číny v posledních letech dokládá rostoucí potřebu odborné veřejnosti věnovat postavení Číny a jejím aktivitám dostatečnou pozornost. Stěžejní práce v tomto směru představují především texty Iana Taylora, jenž se čínsko-africkým vztahům věnuje od druhé poloviny devadesátých let. Kromě obecných prací zachycujících historické aspekty čínsko-afrického partnerství⁶ se klíčovým tématem konce 20. století stalo mezinárodněpolitické postavení Tchaj-wanu a jeho diplomatické styky se zeměmi třetího světa. Doprovodným jevem rostoucího čínského angažmá ve světě bylo ukončování diplomatických vazeb s Tchaj-wanem, což opět reflektovalo odborné prostředí množstvím publikovaných textů na dané téma, zejména pak v kontextu proměny zahraničních politik jednotlivých afrických států vůči Číně, resp. Tchaj-wanu.⁷ S postupujícím nárůstem vzájemného obchodu se do centra pozornosti dostaly především ekonomické aspekty spolupráce a diskuse věnující se čínskému *ekonomickému* pronikání do Afriky představují v současnosti stěžejní oblast zájmu. Především po roce 2006, který Čína vyhlásila za *rok Afriky*, se čínsko-africké vztahy těší bezprecedentní pozornosti, přičemž z hlediska globálního ekonomického vlivu Číny byl klíčový rok 2001 a její vstup do Světové obchodní organizace/WTO (Large 2008: 45; srovnej Safeworld 2011 či blíže o významu členství ve WTO např. Fürst 2002: 20–24).⁸

Vedle zájmu o rostoucí čínský vliv se velké odborné diskuse dostalo také rozvojové problematice, přičemž z hlediska cíle textu se jako klíčové jeví rozvinutí tzv. postwashingtonského konsenzu na konci devadesátých let 20. století. Ekonomická krize, jež zasáhla Latinskou Ameriku a východní Asii na sklonku století, do značné míry zdiskreditovala tzv. Washingtonský konsenzus vycházející z principů neoliberalismu a dala vzniknout novému, tzv. postwashingtonskému paradigmatu (Birdsall a Fukuyama 2011). Oba „konsenzy“ představují specifické rozvojové modely (viz níže), jež spojuje jejich „původ“, a sice k rozvinutí obou došlo v prostoru Severu⁹ a jejich prosazování je vnímáno jako projev jeho přetrvávající mocenské dominance.

Od počátku nového století se debata o možných rozvojových přístupech obohatila o vznik tzv. Pekingského konsenzu, jenž je odrazem jiného přístupu k rozvoji. Současně platí, že ne všichni autoři souhlasí s tím, že Čína a jí preferovaný pohled skutečně představují alternativní rozvojový model, a zpochybňují jeho nezávislou existenci. Mezi stoupence Pekingského

konsenzu coby reálné alternativy konkurující západnímu přístupu k rozvoji patří především Joshua Ramo (2004), který je přesvědčen, že země globálního Jihu jsou schopny rozvinout vlastní rozvojový model a zaujmout významnější postavení na globální scéně bez pomoci Západu (srovnej Ramo 2004, Gresh 2008). Tezi o specifičnosti čínského přístupu podporují samotní Číňané, kteří s oblibou hovoří o „čínském modelu“ vyznačujícím se např. velmi silným postavením státních firem participujících na velkých zahraničních zakázkách (The Economist 2010). Na straně druhé stojící odpůrci specifičnosti čínského přístupu poukazují na fakt, že ačkoliv Čína v mnoha ohledech vychází z odlišných zásad (srovnej tabulku 1), ve skutečnosti se země v mnohém Západu podobá a v řadě ohledů jej dokonce imituje. Za příklad může sloužit již zmiňované úsilí Číny vstoupit do WTO (srovnej výše nebo Fürst 2002, Gresh 2008) a z toho plynoucí zájem stát se významným aktérem globalizované ekonomiky.¹⁰ Diskusi o ne/existenci čínského rozvojového modelu však ponecháváme stranou a pro potřeby předkládaného textu akceptujeme východisko, že Čína rozvinula specifický přístup k rozvojovému světu a jeho charakteristiky lze definovat v intencích Pekingského konsenzu.

Ekonomický a politický zájem o Afriku je třeba také zasadit do kontextu širších změn, které se po roce 1990 odehrály na půdě mezinárodních vztahů a rozvojových studií. K nejvýznamnějším můžeme zařadit narůstající zájem o (nový) multilateralismus (Cooper 2008), diskusi o významu mezinárodní pomoci coby nástroje urychlujícího rozvoj zemí (Ghani a Lockhart 2009) či vzestup nové vlny regionalismu, který s sebou na přelomu osmdesátých a devadesátých let přinesl fenomén tzv. *jihovýchodní spolupráce* (South-South Cooperation).¹¹ Podstata této formy kooperace spočívá v nárůstu politické, ekonomické a technologické kooperace mezi zeměmi globálního Jihu neboli *rozvíjejícími se státy* (developing countries). Vzájemná spolupráce je ovlivněna přesvědčením, že pro zúčastněné je výhodnější navázat kontakty mezi sebou nežli setrvávat v závislosti na bohatém Severu. Současně země Jihu sdílejí názor, že řešení jejich problémů se neobejde bez znalosti realit, kulturních odlišností a dalších specifík, kterým o poznání lépe rozumí politici a odborníci Jihu. V diskusích o řešení problémů znečišťování veřejných zdrojů, nekvalitní vody a jejího nedostatku tak země Jihu raději naslouchají sobě navzájem, vzájemně se inspirují a podporují a upřednostňují vlastní návrhy řešení před nápady vzniklými mimo jejich hranice (Melville a Owen 2005: 1). Spolupráce zemí Jihu se také těší značné podpoře např. ze strany OSN a představuje v současné době jednu z nejdynamičtějších rozvíjejících platform kooperace mezi NICs.¹² V širším slova smyslu pak jihovýchodní spolupráce zahrnuje nejen aktivity mezi jednotlivými státy, ale také mezi státem/státy a regionem či regiony navzájem. Čínské aktivity v Africe tak lze chápat jako jednu z forem jihovýchodní spolupráce, neboť se jedná v obou případech o země/region(y) patřící do globálního Jihu. Čínsko-afričké vztahy pak můžeme analyzovat skrze rozvojový diskurz s tím rozdílem, že spolupráce probíhá nikoliv mezi Severem a Jihem, ale mezi zeměmi Jihu navzájem (Wissenbach 2011: 22–23; srovnej Broadman 2007: 1–2).

Cílem předkládaného textu je představit problematiku čínsko-afričských rozvojových vztahů, které během uplynulých dvaceti let prošly bouřlivým vývojem. Za tímto účelem je stať rozdělena do tří částí. První z nich nabízí teoretické ukotvení problematiky, kterou poskytují paradigma (post)washingtonského, resp. Pekingského konsenzu. Obě perspektivy se zásadním způsobem liší v pohledu na *možnosti*, jak zajistit ekonomický rozvoj, a také v *podmínkách*, jejichž dodržování je donory vyžadováno. Současně platí, že v případě Afriky jednoznačně došlo k ústupu prvního konceptu na úkor druhého, což umožňuje zachytit dyna-

mickou proměnu čínsko-afriických vazeb v uplynulých dvou desetiletích. Teorie představená v této části textu bude aplikována na čínsko-afriické vztahy v části třetí. Ústředním tvrzením článku je, že *současná čínsko-afriická spolupráce naplňuje principy Pekingského konsenzu a vykazuje distinktivní charakteristiky, které ji odlišují od konkurenčního modelu (post)washingtonského konsenzu*. V této souvislosti byly zvoleny ty charakteristiky, které dle názoru autorky nejmýstižněji dokazují rozdíly v přístupu Západu a Číny k Africe. Výčet vlastností (post)washingtonského a Pekingského konsenzu (srovnej tabulku 1) je nutně selektivní a je výsledkem pokusu o jasné vymezení specifik toho kterého paradigmatu. Jednotlivé body mají ukázat nejmarkantnější rozdíly mezi oběma přístupy, přičemž k nejsledovanějším patří *charakter aktérů, charakter projektů, typ spolupráce a politické podmínky spolupráce*. Vzhledem k tomu se první část opírá o stěžejní texty věnující se teoretickému ukotvení sledovaných modelů, kterými je článek Joshuy Rama považovaného za „objevitele“ Pekingského konsenzu, a další zejména sekundární literatura, která zachycuje evoluci modelu po roce 2000. V omezené míře jsou použity i primární zdroje, především pokud jde o oficiální vládní prohlášení či dokumenty vydané v návaznosti na uspořádané summity.

Druhá část zachycuje historický vývoj čínsko-afriických vztahů s důrazem na jejich formování od poloviny padesátých let v souvislosti s Bandungskou konferencí a následným vznikem Hnutí nezúčastněných, jež jsou všeobecně považovány za stěžejní milníky ve vzájemných vztazích. Tato část má svým záběrem „zarámovat“ historický kontext spolupráce a naznačit některé dlouhodobé trendy, které se promítají do současných čínsko-afriických vztahů. V poslední části je představena současná podoba čínsko-afriické spolupráce s přihlédnutím k jejím dílčím aspektům a specifikům (ekonomická, bezpečnostní, politická dimenze), přičemž jsou zdůrazňovány jevy prokazující platnost Pekingského konsenzu. Závěr pak shrnuje představené poznatky a na pozadí Pekingského konsenzu představuje aktuální stav čínsko-afriických rozvojových vztahů.

2. Teoretický pohled na rozvojové vztahy: od Washingtonského konsenzu k Pekingskému

Rozvojový diskurz, jenž vznikl po konci druhé světové války, prošel během jednotlivých desetiletí bouřlivými proměnami. Jednotlivé dekády se od sebe vzájemně lišily jak *definicí rozvoje*, tak tím, jak kýženého stavu dosáhnout (srovnej Willis 2005, Cypher a Dietz 2009). Z hlediska cíle textu je stěžejní věnovat pozornost osmdesátým letům 20. století, kdy převážilo neoliberální pojetí rozvoje, jež souviselo s aktivitami klíčových finančních institucí – Mezinárodním měnovým fondem, skupinou Světové banky a Federálním rezervním fondem USA. Ty v polovině osmdesátých let přijaly soubor ekonomických opatření, v jejichž důsledku měly rozvojové země dojít k finanční zodpovědnosti a následně se začlenit do světové ekonomiky vybudované na principech volného trhu. Představené principy oživovaly myšlenky klasických liberálních ekonomů, k nimž patřili např. Adam Smith a jeho *neviditelná ruka trhu* či David Ricardo propagující princip *komparativních výhod*. K předním stoupencům myšlenky oživit tyto klasiky světové ekonomie a navázat na jejich odkaz v osmdesátých letech 20. století patřili např. Deepak Lak či Bela Balassa (Willis 2005: 47). Vedle ekonomických opatření typu fiskální zodpovědnosti, privatizace, deregulace, daňových reforem se pod vlivem

*Washingtonského konsenzu*¹³ po rozvojových zemích také chtělo, aby své ekonomiky otevřely a vstoupily na světový trh bez jakýchkoliv protekcionistických opatření (Cypher a Dietz 2009: 205–206). Největší finanční donoři požadovali, aby příjemci jejich pomoci opustili státní dirigismus a plně přistoupili na tržní hospodářství, které mělo rezignovat na jakékoliv formy ekonomického protekcionismu (Gore 2000: 790). Požadované reformy měly zajistit, aby rozvíjející se země přizpůsobily své ekonomiky západním standardům a chovaly se v souladu se zásadami neoliberalismu.

V návaznosti na představený koncept byly rozvojové země nuceny v případě zájmu o mezinárodní finanční pomoc přijímat *programy strukturálních úprav* (structural adjustment programmes/SAPs), což byly dokumenty plně reflektující zásady neoliberalismu a ve své podstatě vytvářené národními vládami tak, aby co možná nejvíce odpovídaly požadavkům kladeným finančními institucemi. Země Severu tak prostřednictvím SAPs nutily Jih akceptovat jimi vytvořená pravidla, jejichž nerespektování znemožňovalo získání potřebné finanční pomoci. Požadovaná opatření měla rozměr jak *vnitrostátní* (např. privatizace státních podniků, podpora konkurenceschopnosti, změny v daňovém systému, odstranění byrokratických překážek bránících obchodu), tak *mezinárodní* (např. devalvace národních měn za účelem zlevnění exportu, změny v celních opatřeních, ukončení státní kontroly vývozu zejména zemědělských komodit apod.; srovnej poznámku 9), přičemž úspěšnost jejich implementace se lišila země od země (Willis 2005: 53). Obecně však můžeme konstatovat, že poskytování prostředků podle zásad Washingtonského konsenzu se ukázalo jako nevhodné, neboť ve svém důsledku vedlo v řadě případů k ještě většímu zadlužení a následnému nárůstu chudoby. To bylo mimo jiné zapříčiněno strukturou ekonomik rozvíjejících se zemí, které zpravidla byly závislé na vývozu/produkcii jedné komodity/suroviny, jejíž cenu nebylo možné po otevření státních ekonomik nijak regulovat. V okamžiku, kdy cena na světovém trhu příslušné komodity rapidně poklesla, snížily se i příjmy státu, který nebyl schopen splácet půjčky, které od mezinárodních finančních institucí dostal. Otevření jednodruhových ekonomik tak fakticky vedlo k finančním ztrátám, které nebyly nijak kompenzovány. Nejhůře dopadly africké země, naproti tomu některé východoasijské ekonomiky (Korea, Tchaj-wan, Singapur) z neoliberálních opatření profitovaly (Willis 2005: 55; srovnej Öniş a Şenses 2005). Řada afrických států dospěla k závěru, že ekonomická liberalizace neprospívá jejich hospodářství, zvyšuje jejich zranitelnost a ve svém důsledku je činí závislými na finanční pomoci Západu.

Jasná ekonomická pravidla vynucovaná Severem byla po konci studené války podrobena revizi, která však neměla za úkol zcela zpochybnit dosavadní politiky, nýbrž je spíše přizpůsobit novému mezinárodnímu prostředí, doplnit o nové aspekty dané změnou politického klimatu a částečně zohlednit rostoucí neúspěchy neoliberálních opatření. Uvedená reflexe přispěla ke změně v chápání chudoby a potřebě jejího snižování. Zatímco v osmdesátých letech bylo primárním zájmem poskytovatelů pomoci zajistit ekonomický růst, který měl ve svém důsledku vést k redukci chudoby, v devadesátých letech se snížení počtu chudých stalo primárním cílem a nikoliv vedlejším produktem ekonomických opatření. Zhruba od poloviny dekády pak můžeme hovořit o nástupu *postwashingtonského konsenzu* (post-Washington concensus), jenž se stal zastřešujícím konceptem pro všechny západní poskytovatele pomoci. SAPs byly nahrazeny *strategickými dokumenty pro snižování chudoby* (poverty reduction strategy papers/PRSPs), které se podle jejich kritiků příliš nelišily od svých předchůdců a pouze modifikovaly existující praxi (Willis 2005: 54, Payne a Phillips 2012: 180–186).

2.1 Podmínky Západu versus vstřícnost Číny

Důležitým aspektem (staro)nového přístupu k poskytování pomoci se stalo rozšíření závazných podmínek pro země usilující o finanční dotaci. Klíčovými hodnotami, jejichž dodržováním začala být pomoc podmiňována, se stalo *dobré vládnutí* (good governance)¹⁴ a respekt k *lidským právům*, jejichž vynucování se stalo integrální součástí západní pomoci (Dent 2011: 12–15). Dobré vládnutí lze shrnout do pěti bodů: 1. *princip legitimacy*, 2. *princip výkonnosti/efektivnosti*, 3. *vláda zákona*, 4. *transparentní a zodpovědné chování státního sektoru* a 5. *fungující státní instituce* (UNDP 1994, Graham et al. 2003: 3). Tyto zásady byly navíc posíleny o dimenzi lidských práv a jejich bezvýhradné dodržování. Ústředními normami v tomto směru jsou pak *Všeobecná deklarace lidských práv OSN* přijatá v roce 1948 a řada dalších dílčích smluv a protokolů dotýkajících se práv žen, dětí či uprchlíků (Graham et al. 2003: 4). Vytváření systému dobrého vládnutí začalo být vnímáno jako všeobecně prospěšné a univerzálně platné, a to bez ohledu na charakter státu či společnosti. Zdůrazňování významu *zapojení* (involvement), *participace* (participation), *vlastnických práv* (ownership), *zplnomocnění* (empowerment) přijaly MMF i SB do svých programů a podmiňují jimi poskytování finanční pomoci (Woods 2000) bez ohledu na fakt, že většina afrických států nemá s tímto konceptem žádnou zkušenost (srovnej Calderisi 2007: 57–76).

K vynucování dobrého vládnutí a respektu k lidským právům začala od poloviny devadesátých let využívat OSN koncept *humanitární intervence*, která ospravedlňuje narušení suverenity státu v případě systematického porušování lidských práv. Bez ohledu na kritiku intervencionismu můžeme tvrdit, že ochota OSN a zejména pak Západu narušit územní integritu a intervenovat do vnitřních záležitostí států se stala terčem ostré kritiky jak ze strany afrických zemí, tak také Číny, pro kterou představuje výchozí bod pro vytvoření alternativního přístupu k rozvojovým státům a poskytování rozvojové pomoci. Ochota zasáhnout do fungování státu za účelem prosazení hodnot dobrého vládnutí a ochrany lidských práv vede jejich odpůrce k přesvědčení, že tyto aktivity můžeme vnímat jako projev západního *neoliberalismu* a pokus o znovu obnovení již ztracené politické a ekonomické dominance (srovnej Taylor 2004: 89).

Nový proaktivní přístup Číny k rozvojovým zemím dostal v roce 2000 konkrétní označení, a sice Pekingský konsenzus a představuje *konkurenční paradigma* (counter-paradigm) k (post)washingtonskému přístupu (Dent 2011: 14). Vznik Pekingského konsenzu je dáván do širšího kontextu změn, jimiž Čína po roce 1990 prochází v souvislosti s jejím ekonomickým růstem a požadavkem na posílení postavení ve vztahu k ostatním světovým mocnostem. Uplatňování Pekingského konsenzu stejně tak jako rozvoj jiho-jihní spolupráce je součástí komplexní čínské zahraničněpolitické strategie, jejímž cílem je posílení ekonomického vlivu země v rámci světové ekonomiky. Ústřední zásady Pekingského konsenzu můžeme shrnout do pěti bodů: 1. *vzájemný respekt k teritoriální integritě*, 2. *odmítání vzájemné agrese*, 3. *neintervence*, 4. *vztahy založené na rovnosti a rovnocenné prospěšnosti pro všechny zúčastněné* a 5. *mírumilovná koexistence* (Taylor 2004: 88). Uvedený výčet fakticky kopíruje *pět principů mírové koexistence* (tzv. panča šíla), které byly formulovány počátkem padesátých let a po konferenci v Bandungu 1955 se staly ústředními zásadami čínské zahraniční politiky. Ke znovu potvrzení jejich platnosti sáhla čínská vláda opět v roce 2000, kdy iniciovala vznik *Fóra čínsko-africké spolupráce* (Forum on China-Africa Co-operation/FOCAC), jehož principy prakticky kopírují zásady panča šíly (viz dále).

Spolupráce mezi Afrikou a Čínou není zatížena normami v podobě požadavků na dobré vládnutí či respektu k lidským právům, jejichž taxativní výčet považuje Čína za další z projevů arogance a nadřazenosti Západu. Jedinou skutečnou podmínkou, jejíž dodržování si Peking vynucuje, je respektování *politiky jedné Číny* (one-China policy), která zakazuje partnerským státům navazovat oficiální styky s Tchaj-wanem. Pekingem proponovaný rozvojový model, jehož základem je důsledné rozlišování mezi politickou a ekonomickou dimenzí spolupráce, je atraktivní také z důvodu opakovaného zdůrazňování myšlenek „obranu národních hranic a zájmů“ či „ochoty inovovat a experimentovat“ na místo prosté „ekonomické a politické liberalizace“ prosazované Západem (Suzuki 2011: 71; srovnej Ramo 2004). Interpretace čínského vztahu k Africe existuje v zásadě trojí. Zatímco sama Čína oficiálně hovoří o vzniku nového rozvojového partnerství a hovoří o možnosti přenosu vlastních zkušeností do Afriky a vybudování dlouhodobého strategického partnerství, západní země nahlíží na Čínu především prizmatem ekonomického soupeře, který chce konkurovat „tradičním“ západním mocnostem v jejich africké politice a snaží se rozvinout vlastní ekonomické vazby, z nichž bude v *krátkodobém* horizontu profitovat. Třetí přístup chápe čínské kroky jako součást *dlouhodobé* zahraničněpolitické koncepce, jejímž cílem je vytěsnit západní mocnosti a změnit celkovou orientaci Afriky směrem na Čínu. Kritici upozorňují na skutečnost, že důsledné uplatňování této koncepce může způsobit, že Čína nahradí západní země a fakticky se tak přihlásí k principům neokolonialismu (Alden 2007: 5–6).

Tabulka 1: Vybrané rozdíly mezi (post)washingtonským a Pekingským konsenzem ve vztahu k Africe

Aspekt	(post)washingtonský konsenzus	Pekingský konsenzus
Charakter investorů	převážně soukromí	převážně státem vlastnění
Charakter projektů	důraz na zapojení místních firem a jejich aktivní participace na tvorbě pracovních míst	převážně čínské projekty spojené s příchodem čínských dělníků využívajících čínskou technologii
Typ spolupráce	Sever-Jih (nerovné partnerství vycházející z podřízenosti Jihu)	Jih-Jih (rovnocenné partnerství vycházející z principu vítěz-vítěz ¹⁵)
Finančně-obchodní vztahy	nadřazenost Severu	rovnocenné vztahy či mírná dominance Číny
Vnímání afrického prostředí a potenciálu jeho trhu	ekonomicky marginální oblast	potenciální trh
Kulturní nadřazenost	výrazná	omezená
Politické podmínky spolupráce	demokracie a liberalizace	respektování politiky „jedné Číny“, podpora Číny v OSN a na dalších fórech
Charakter poskytnutých prostředků	dodržování makroekonomických kritérií jako nutný předpoklad pro zisk půjčky	skrze granty, bezúročné (nízko úročné) půjčky, odpuštění dluhů bez ohledu na makroekonomické ukazatele, ¹⁶ přímé zahraniční investice (foreign direct investments/FDI)

Zdroj: Maswana 2009: 78; Dijk 2009: 22, jedná se o zkrácenou a doplněnou verzi původních tabulek

Čínský přístup k Africe je vedle 1. Pekingského konsenzu zahrnujícího v souladu s výše uvedenými principy také toleranci vůči netransparentním režimům a korupci tak doplněn o 2. čínské zdůrazňování multilateralismu, jehož cílem je dosažení „zneuznání“ Tchaj-wanu a vyprofilování se do pozice vůdce rozvojového světa a 3. důsledné naplňování strategie *bussines as usual* čili zajišťování ekonomického růstu, který je založený na těžbě nerostných surovin a výrazném angažmá státem vlastněných čínských společností, jejichž aktivity dlouhodobě nebraly v potaz životní prostředí (Michalek 2011: 77–78, 84–85). Klíčové rozdíly mezi (post)washingtonským konsenzem a přístupem prosazovaným Čínou shrnuje tabulka 1.

3. Čínsko-africké vztahy – historický kontext

Základy moderních čínsko-afrických vztahů sahají již do přelomu 19. a 20. století a souvisejí s migrací čínských dělníků do mimoasijských oblastí. Právě Afrika, zejména její jižní cíp, byla místem, kam počátkem 20. století přišlo několik desítek tisíc dělníků, kteří zde měli plnit roli levné námezdní síly ochotné pracovat např. v jihoafrických dolech za třetinovou mzdu v porovnání s bělošskými dělníky. Čínský příliv pracujících byl ostře kritizován představiteli Jižní Afriky, kteří v něm spatřovali ohrožení svého postavení a vynutili si přijetí opatření umožňujících výkon některých zaměstnání pouze bělochy (Reid 2011: 172). Faktické vyhnání dělníků spolu s bouřlivým vnitrostátním vývojem v Číně v první polovině 20. století vedly k přerušení vzájemných vazeb. Jejich oživení nastalo až po druhé světové válce, resp. v roce 1955, kdy se Čína postavila do čela formujícího se *Hnutí nezúčastněných* a definovala sebe samu jako jednu z vůdčích zemí Třetího světa v boji proti západnímu imperialismu. *Bandungská konference*, jíž se zúčastnilo celkem 29 států a 6 z nich reprezentovalo Afriku,¹⁷ zahájila novou éru čínsko-afrických vztahů, byť se tyto vazby zpočátku omezovaly na rétorická prohlášení týkající se podpory africké dekolonizace a až během šedesátých a sedmdesátých let začala být doprovázena konkrétními bilaterálními projekty (Larkin 1971: 16–17, Maswana 2009: 68).

Bandungské setkání opírající se vedle panče šily o deset bandungských principů, mezi něž patřily např. vzájemný respekt, mírová koexistence a antikolonialismus, vytvořilo základ pro navázání bližších kontaktů a sdílení pocitu solidarity (Larkin 1971: 18–19). Nejvýznamnějšího partnera Číny představoval v této době Egypt, se kterým sdílela jak zájem o Hnutí nezúčastněných, tak mnohé obchodní vazby a to zejména poté, co evropské partnery přestali být ochotni platit Egyptem požadovanou cenu za bavlnu, jejíž obchodování bylo pro Egypt jedním z vitálních zájmů. Uvolněný prostor okamžitě zabrala Čína, která v Káhiře umístila sídlo své první zahraniční mise a kde také vznikla centrála *Organizace afro-asijské solidarity* založené roku 1957 (Afro-Asian People's Solidarity Organization). Již o rok dříve, tj. 1956, pak navázal Egypt oficiální diplomatické styky s Pekingem (Larkin 1971: 21, Power a Mohan 2011: 49, Taylor 2011: 9).

S postupující dekolonizací se pozornost Číny přesunula směrem k subsaharské Africe, zpočátku především ke Ghaně, jejíž prezident Kwame Nkrumah patřil k nejvýznamnějším představitelům boje za africkou nezávislost a byl tak přirozeným spojencem Číny v boji proti západnímu imperialismu. Druhým „spráteleným“ státem v regionu byla Guinea, jejíž prezident Sekou Touré jako první vůdce „černé“ Afriky navštívil v roce 1960 Čínu (více např. Meredith 2006: 17–29, Taylor 2011: 11).

V první polovině šedesátých let se Čína začala zaměřovat na země východní a jižní Afriky, což v roce 1966 vedlo k přerušení diplomatických styků s Ghanou a relokaci politických, finančních i lidských zdrojů především směrem k Tanzanii a Zambii (Chaponnière 2009: 59, Taylor 2007a: 32). Čínské zaujetí jihoafrickým regionem je třeba vnímat v kontextu doby, která nahrávala zapojení vnějších aktérů do vývoje událostí v jednotlivých zemích. V období studené války se Čína postavila na stranu národně-osvobozeneckých hnutí usilujících o nezávislost, což učinila z několika důvodů: 1. kvůli ideologické náklonnosti k řadě hnutí,¹⁸ 2. silnému antiamerikanismu a postupně rostoucímu odporu k sovětskému „revizionismu“ 3. ze snahy vytvořit v prostoru jižní Afriky alternativu vůči americko-sovětskému vlivu a tím dát najevo jak vlastní nárůst politických ambicí, tak schopnost efektivně čelit těmto dvěma studenovělečným supervelmocem a konečně 4. s cílem posílit svou pozici na mezinárodní scéně, vstoupit do OSN a následně nahradit Tchaj-wan v Radě bezpečnosti OSN¹⁹ (srovnej Taylor 2007a: 35, 40).

Principy, z nichž čínská pomoc Africe vycházela, lze shrnout do čtyř bodů: *solidarita, suverenita, neintervence a vzájemná prospěšnost*. Motivace Číny pro angažmá v Africe v době studené války byly tedy primárně politické a ideologické, přičemž jejich interpretaci je nutné zasadit do kontextu studené války. Současně je třeba zdůraznit, že i Čína svými aktivitami v Africe v období studené války sledovala vlastní ekonomické zájmy a podobně jako jiné země hledala nové trhy a dodavatele surovin.

3.1 TAZARA – první příklad spolupráce a proměny čínské zahraniční politiky

Boj proti jihoafrickému režimu apartheidu a odsuzování západních zemí tolerujících jeho existenci představovaly ideální platformu pro spolupráci mezi nově dekolonizovanými zeměmi odmítajícími bělošskou JAR a Čínou otevřeně podporující jejich zájmy a stanoviska. Financování výstavby tanzansko-zambijské železnice v šedesátých a sedmdesátých letech pak představuje ukázkový příklad čínské vstřícnosti vůči tzv. frontovým státům bojujícím proti jihoafrickému (a rhodeskému) režimu. Jak Tanzanie, tak Zambie představovaly v daném období nejbližší spojence Číny na kontinentu. Plánovaná výše poskytnuté bezúročně půjčky s dobou splatnosti 30 let byla půl miliardy USD, přičemž do stavby projektu bylo zapojeno několik desítek tisíc čínských dělníků pracujících v celé délce plánované trasy (cca dva tisíce kilometrů), kteří ve velmi krátkém čase vybudovali vedle samotné železnice více jak 10 kilometrů tunelů a na 300 mostů (Brautigam 2009: 40). Původní rozpočet byl postupně navyšován, nicméně železnici se podařilo na sklonku roku 1975 otevřít (Kerr-Ritchie 2007: 207–208, Hulec a Olša 2008: 355–356).

Projekt TAZARA (Tanzania-Zambia Railway) spojující vnitrozemskou Zambii s tanzanským přístavem Dar es Salaam byl největším rozvojovým projektem v Africe v sedmdesátých letech a jeho význam byl klíčovým z několika důvodů: *za prvé*, jeho podporou Čína názorně ukázala, že stojí na straně států bojujících proti apartheidu,²⁰ neboť nová dopravní trasa významně zvyšovala schopnost obou států komunikovat mezi sebou, vyvážit zambijské zboží bez nutnosti využívat k tomu mosambické přístavy a ve svém důsledku tak vytvořit z Dar es Salaamu nové středisko „černého“ východního pobřeží Afriky, které by nahradilo jak zmíněné mosambické základny, tak keňské Nairobi ovládané prozápadní vládou. *Za druhé*, vybudování nového přístaviště z čínských prostředků konkurovalo pobřežním základnám ovládaným So-

věty, kteří usilovali o vytvoření systému opěrných bodů v oblasti východoafrického pobřeží. Příkladem takovéto formy spolupráce může být např. Somálsko, které až do války o Odagen v druhé polovině sedmdesátých let bylo důležitým sovětským partnerem v regionu Afrického rohu (Taylor 2007a: 38–40, Thomson 2004: 154, De Looy 2006: 4).

Od poskytování bezúročných půjček na velké infrastrukturní projekty či přímé zapojení čínských dělníků do jejich výstavby začala Čína částečně upouštět na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let v důsledku vlastní modernizace, která vyžadovala značné prostředky především v podobě zahraničních investic a zavádění technologických inovací. Zaměření se na vlastní ekonomický rozvoj nutil Čínu částečně se otevřít západním technologiím a inovacím a na nějaký čas přestat výrazněji podporovat africké rozvíjející se země, neboť ty neměly v tomto směru co nabídnout (srovnej Fürst 2002: 11, Michalek 2011: 71).²¹ Potvrzením sníženého zájmu o Afriku je fakt, že dekolonizace Zimbabwe v roce 1980 byla z čínského pohledu až osmou nejdůležitější zahraniční událostí toho roku, daleko za stávkami polských dělníků či bojkotem olympijských her v Moskvě (Taylor 2007a: 55). Obrat „dovnitř“ vlastní země a potřeba řešit vlastní ekonomické problémy vedly ke snížení pomoci Číny Africe, přičemž ve srovnání se šedesátými a sedmdesátými lety dávala Čína přednost projektům krátkodobým s jasně omezeným rozpočtem. Nic, co by se z hlediska finanční náročnosti podobalo projektu TAZARA, nebylo v těchto letech podpořeno. Navzdory určité stagnaci ve vzájemných vztazích však poskytla Čína Africe v letech 1956–1987 více jak 4 783 milionů USD ve formě ekonomické pomoci a asistence (Taylor 2004: 86).

3.2 Od Náměstí nebeského klidu k Pekingskému konsenzu

K obnovení nadstandardních vazeb mezi Čínou a Afrikou, za jejichž oslabení mohla především samotná Čína, jež se v osmdesátých letech soustředila na vlastní vnitropolitický vývoj, došlo v souvislosti s událostmi na Náměstí nebeského klidu v červnu roku 1989. Tato změna se promítla např. v počtu oficiálních návštěv, kdy od června 1989 do června 1992 navštívil čínský ministr zahraničí 14 afrických zemí a recipročně řada afrických vůdců zavítala do Číny. Prvním africkým státníkem jedoucím do Země středu na oficiální diplomatickou návštěvu po červnových událostech byl Blaise Compaore z Burkiny Faso (Taylor 2004: 84–85, Taylor 2007a: 62–63).

Pro pochopení nové proafrické politiky, potvrzené v roce 1992 tehdejším prezidentem Yang Shangkunem, je nutné vzít v potaz několik klíčových aspektů: 1. měnící se mezinárodní prostředí a novou dělbu Afriky, 2. nově proklamovanou zahraničněpolitickou koncepcí Číny založenou na snaze stát se globálním hráčem (výstižně tuto strategii vyjadřuje anglické „going global“), 3. rostoucí poptávkou Číny po nerostných surovinách (zejména ropě, kterou od roku 1993 je nucena dovážet), 4. strachem afrických státníků z „rozšíření“ demokratizace z východní Evropy do Afriky a 5. vzrůstající volání Západu po ochraně lidských práv a prosazování konceptu dobrého vládnutí (Maswana 2009: 68, Taylor 2004: 84–86, Kerr-Ritchie 2007: 209–211, srovnej Záhořík 2010: 76, 81). První tři body představují vnitřní stimuly vedoucí v konečném důsledku Čínu k zahraničněpolitickému aktivismu, zatímco body 4 a 5 se vztahují k samotné Africe a jejím vnitřním motivům, proč vycházet čínským návrhům vstříc. Důkazem, že čínské angažmá v Africe je součástí její globální zahraničněpolitické strategie, je geopolitický kontext, který toto pronikání představuje ve vztahu k druhé asijské velmoci –

Indii, která po roce 1990 usiluje o „obnovení“ historických vazeb na černý kontinent.²² Soupeření mezi Indií a Čínou v Africe tvoří součást „nové dělby Afriky“, přičemž od počátku devadesátých let můžeme jednoznačně hovořit o vzrůstajícím angažmá obou zemí na černém kontinentu, z nichž obchodně významnějšího partnera představuje Čína, která v roce 2000 co do výše obchodní výměny nahradila Indii (Goldstein et al 2006: 19).

Nedílnou součástí nové zahraniční politiky Číny po roce 1990 se stala potřeba „proniknout“ do Indického oceánu a postupným pronajímáním zde vybudovat systém vojenských/námořních základem zajišťujících ovládnutí této vodní plochy čínskou námořní flotilou. Vojenská spolupráce především s pobřežními a ostrovními státy pak je zpravidla doprovázena bilaterálními obchodními smlouvami, které posilují vzájemné vztahy (např. spolupráce se Srí Lankou či Maledivami) (Scott 2008: 7).

Kroky směřující k podpoře africké jednoty např. skrze finanční podporu Africké rozvojové banky či politickou podporu Organizaci africké jednoty (dnešní Africké unii) vyvrcholily návštěvou prezidenta Ťiang Ce-mina v roce 1996 v šesti afrických státech (Keňa, Etiopie, Egypt, Malí, Namibie, Zimbabwe), po níž čínská strana prohlásila za nepřijatelné, aby mezinárodní společenství jakýmkoliv způsobem zasahovalo do vnitřních záležitostí afrických států. Ostrá kritika vůči západnímu intervencionismu a pokusům „přenést“ demokratický model vlády do afrického prostředí ostře kontrastuje s vlastním chováním Číny, která po roce 1990 podnikla řadu konkrétních kroků směřujících k jejímu zapojení do existujících struktur „západního“ světa (např. vstup do Mezinárodní obchodní organizace) (Taylor 2007a: 67).

Posledním milníkem dokládajícím čínskou snahu posilovat partnerství s rozvíjejícím se světem a tím zpětně upevňovat vlastní pozici na mezinárodní scéně bylo založení *Fóra čínsko-africké spolupráce* (Forum on China-Africa co-operation/FOCAC) na podzim roku 2000. Platforma scházející se každé tři roky střídavě v Africe a Číně je institucionálním vyjádřením čínsko-africké rozvojové spolupráce, přičemž její založení bezprostředně reagovalo na aktivitu USA, které v květnu 2000²³ iniciovaly uzavření *Aktu o africkém růstu a příležitostech* (African Growth and Opportunity Act/AGOA) (Dent 2011: 13, AGOA 2011). AGOA stavící na principech volného obchodu má být ve své podstatě platformou pro uzavírání *dohod o volném trhu* (free trade agreement/FTA) mezi USA a africkými státy. Přistoupení k plánu je podmíněno dodržováním přísných podmínek, mezi něž patří 1. *ochrana soukromého vlastnictví*, 2. *vláda zákona a ochrana politického pluralismu včetně práva na spravedlivý soudní proces*, 3. *odstranění obchodních bariér vůči USA*, 4. *přijetí programů na snižování chudoby, podpora programů zvyšujících dostupnost zdravotní péče a vzdělání*, 5. *boj s korupcí a úplatky* a konečně 6. *ochrana mezinárodně uznaných práv pracujících (např. svoboda sdružování, právo na stávkou apod.)*. Pouze země splňující uvedená kritéria mohou být do plánu zahrnuty, přičemž průběžná evaluace zajišťuje, že z programu mohou být země průběžně vyřazeny pro neplnění podmínek (např. v roce 2003 byly vyřazeny Eritrea a Středoafrická republika, v roce 2011 pak Demokratická republika Kongo) (Gathii 2011: 405, AGOA 2011).

Z uvedeného výčtu vyplývá, že AGOA navazuje na (post)washingtonský konsenzus v jeho klíčových bodech (srovnej výše) a s FOCAC se liší v jeho stěžejních principech. FOCAC zdůrazňuje v souladu s obecnými zásadami přijatými již na Bandungské konferenci *principy sebeurčení a odmítání zásahů do vnitřních záležitostí států, zdůrazňuje nespravedlivou a nerovnoměrnou distribuci bohatství mezi rozvinutými a rozvíjejícími se státy, podporuje multilaterální řešení ekonomických, politických a sociálních problémů*, což v praxi znamená podporu

mezinárodním organizacím typu Africká jednota či OSN (především Valného shromáždění). Aktivně Čína také participuje na chodu *Africké rozvojové banky*, kde patří k jednomu z podílníků, čímž opět ovlivňuje nejen situaci v jednotlivých zemích, ale také na panregionální úrovni (Záhofík 2010: 79).

V rámci FOCAC se do současnosti uskutečnila čtyři setkání (2000/Peking, 2003/Etiopie, 2006/Peking, 2009/Egypt), z nichž za klíčové považujeme setkání v roce 2006, na něž navazovalo vyhlášení *roku Afriky* a následně přijetí koncepce *nového strategického partnerství*. Význam roku 2006 pro vzájemné čínsko-africké vztahy umocňuje fakt, že místo schůzky ministrů se uskutečnilo historicky první setkání hlav států (Dent 2011: 6, FOCAC 2011, Maswana 2009: 80, Naidu 2007: 41). Summit v roce 2006 byl aktuální odpovědí na rostoucí vzájemnou obchodní výměnu, která v roce 2006 učinila z Číny třetího největšího obchodního partnera Afriky po Evropské unii a Spojených státech a jednoho z největších dovozců surové africké ropy. Čína se ústy svého prezidenta Chu Ťin-tchaa zavázala v období 2006–2009 mj. zdvojnásobit výši své pomoci Africe, poskytnout nejvíce zadluženým zemím majícím navázané diplomatické styky s Čínou bezúročné půjčky a tím jim pomoci s oddlužením, více otevřít čínský trh africkým produktům, a to prostřednictvím rozšíření počtu položek nepodléhajících čínským clům ze 190 na 440 či vybudovat konferenční sál Africké unie a tím podpořit úsilí afrických států řešit záležitosti na kontinentu samostatně bez zásahu z vnějšku. Vedle toho se čínská strana zavázala podpořit projekty financované skrze *Fond rozvoje afrických lidských zdrojů* (African Human Resources Development Fund), jehož cílem je výcvik odborníků především v oblasti zemědělství a sociálních služeb. Čína např. slíbila vyslat na kontinent na 100 zemědělských odborníků, postavit 30 nemocnic a 100 škol ve venkovských oblastech či zvýšit počet vládních stipendií pro africké studenty z 2 tisíc v roce 2006 na 4 tisíce v roce 2009 (Naidu 2007: 43).

Na zatím posledním zasedání FOCAC v egyptském Šarm aš-Šajchu byl přijat akční plán spolupráce pro roky 2010–2012, ve kterém jsou vedle zopakování ústředních hodnot spolupráce zmíněna i některá konkrétní opatření, která se Čína zavazuje provést do dalšího setkání. K nejvýznamnějším patří investice do zemědělství (např. vyslání 50 expertních týmů během 3 let, které vyškolí na 2 tisíce odborníků v zemědělství), poskytnutí 10 miliard USD prostřednictvím bezúročných (či nízko úročených) půjček, jež budou primárně využity na výstavbu infrastruktury, nabídka čínské vlády vystavět v následujících třech letech 50 škol čínsko-afrického přátelství či zvýšení počtu stipendií pro africké studenty až na 5 a půl tisíce atd. (FOCAC 2011).

4. Současná podoba čínsko-afrického partnerství

Čínsko-africké vztahy získaly po roce 1990, resp. 2006 označení *win-win cooperation*, neboli spolupráce, v níž oba partneři jsou si ve všech ohledech vzájemně rovni. Tato rovnost se prakticky projevuje v *respektu k suverenitě* a přísnému dodržování zásady *neintervence* do vnitřních záležitostí afrických států, což vede k tomu, že kromě dodržování politiky jedné Číny neexistují žádné další podmínky pro získání finanční pomoci. Čínská rozvojová pomoc je tak svými kritiky často označována jako *rogue aid* (darebná pomoc), mezi jejíž příjemce se řadí také země označované jako *pariah states*,²⁴ kam tradičně patří Zimbabwe, Súdán či Angola

(Dent 2011: 15, Power a Mohan 2011: 42). Čínská zahraniční politika prostřednictvím svých představitelů (ať v podobě ministra zahraničí, tak skrze své velvyslance) však opakovaně zdůraznila, že nic jako *pariah state* či dokonce *rogue state* neexistuje. Na druhou stranu však nelze Čínu jednostranně obvinít z podpory problematických režimů, neboť z hlediska střednědobých a dlouhodobých zájmů v Africe je pro Čínu důležité, aby v jednotlivých zemích byla elementární politická stabilita.

4.1 Aktéři čínské rozvojové politiky a jejich aktivity

Klíčovými aktéry čínské rozvojové pomoci jsou: 1. *vláda*, která prostřednictvím *Oddělení zahraniční pomoci při ministerstvu obchodu* (Ministry of Commerce's Department of Foreign Aid/MOFCOM) se nejvýrazněji podílí na formulování a implementaci konkrétních rozvojových projektů, 2. *státem vlastněné společnosti*, z nichž nejvýznamnější roli hrají ty, které se zaměřují na těžbu, zpracování a obchod s nerostnými surovinami, 3. *soukromé čínské společnosti*, jejichž aktivity narůstají po roce 2005 a které v Africe hledají nový zdroj příjmů plynoucích především z průmyslové výroby, 4. *čínské ambasády v jednotlivých afrických státech* a 5. *jednotlivci* (výčet zpracován dle Dijk 2009: 11). Můžeme tedy říci, že klíčovými čínskými aktéry působícími v Africe historicky byly státem vlastněné společnosti, jež se významným způsobem zapojovaly (a stále zapojují) především do těžby nerostných surovin, nicméně postupně roste počet nestátních aktérů, kteří taktéž prosazují vlastní zájmy na africkém kontinentu. Níže uvedená tabulka pak ukazuje nejvýznamnější africké obchodní partnery Číny za období 2006–2010.

Tabulka 2: Nejvýznamnější obchodní partneři Číny a jejich podíl na celkovém čínsko-africkém obchodě v období 2006–2010

Rok 2010	Typ spolupráce	Podíl na celkovém čínsko-africkém obchodě
Angola	ropa	21 %
JAR	široké spektrum aktivit	18 %
Súdán	ropa	7 %
Nigérie	ropa	6 %
Egypt	široké spektrum aktivit	6 %

Zdroj: Yong 2011

Čínská vláda, resp. MOFCOM skrze specializovaný odbor věnující se výhradně Africe (African Affairs Division) určuje hlavní linii pomoci a zajišťuje prostřednictvím státem vlastněných finančních institucí největší díl prostředků plynoucích na jednotlivé projekty. Hlavní roli hraje především *čínská ExIm banka* (China Export-Import bank), jež je řízena přímo státem a která např. v roce 2006 poskytla půjčky v celkové výši 12–15 miliard USD, což bylo více než Světová banka (Alden a Chen 2011: 106). Nezanedbatelná část prostředků plyne také skrze *Čínsko-africký rozvojový fond* (China-Africa Development Fund/CADFund) založený v roce 2007 coby jeden z výstupů FOCAC 2006, jehož hlavní prioritou je zlepšit podmínky pro čínské podniky a vytvořit v jednotlivých zemích příznivé investiční klima. K největším

projektům patří spolupráce mezi *CADFund a China-Cotton Group*, jehož cílem je vytvořit v Mosambiku a Malawi na 100 tisíc nových pracovních míst a v konečném důsledku zvýšit vzájemný obchod s bavlnou. Za zmínku také stojí kontrakt mezi *fondem a šen-čenskou investiční skupinou* (Shenzhen Energy Investment), jehož cílem je vybudování elektrárny v Ghaně či investice do výstavby několika průmyslových/obchodních zón.²⁵

Nejdůležitější státem vlastněné firmy vstupující na africký kontinent jsou ropné společnosti, z nichž nejvýznamnější jsou *CNPC* (China National Petroleum Corporation), *Sinopec* (China Petrochemical Corporation) a *CNOOC* (China National Offshore Oil Corporation).²⁶ Význam ropy a jejího dovozu vzrostl v Číně po roce 1993, kdy se země stala jejím čistým dovozcem, přičemž v roce 2010 pokrýval dovoz 45% její celkové roční spotřeby (Taylor 2007b: 14) (viz níže).

Vedle ropných států spolupracuje intenzivně Čína také s dalšími zeměmi majícími přírodní bohatství. Čínské prostředky v podobě přímých zahraničních investic směřují například do těžby kobaltu a mědi v Demokratické republice Kongo a Zambii, železné rudy v Jihoafrické republice a Libérii či těžby dřeva v Gabonu, Kamerunu, Republice Kongo či Středoafričské republice. Z hlediska dlouhodobých vazeb je stěžejní spolupráce se Zambií, která představuje tradičního partnera (viz výše projekt TAZARA). Její význam ještě vzrostl poté, co se ze Zambie stal největší africký producent mědi (kolem 60% celkové africké produkce) a z Číny její největší světový konzument (Bastholm a Kragelund 2009: 128).

Významná je také Uganda, která patří k tradičním obchodním a politickým partnerům již od počátku šedesátých let (Moyo 2010: 105, Farooki 2011: 135). Čína vždy mohla počítat s ugandskou podporou na mezinárodní scéně například v souvislosti se stálým členstvím v Radě bezpečnosti OSN a naopak Uganda může těžit z otevřenosti čínského trhu, díky čemuž např. vzrostl ugandský export kávy. To však z dlouhodobého hlediska paradoxně ugandskou ekonomiku může poškozovat, neboť se vytváří závislost jednodruhové ugandské ekonomiky závislé na exportu kávy na čínské ochotě tuto surovinu za zvýhodněných podmínek do země dovážet. Zdaleka nejkontroverznější položku ve vzájemných vztazích (a to nejen čínsko-ugandských, ale obecně čínsko-afrických) představuje obchod se zbraněmi, kterými Čína zásobuje řadu afrických států.²⁷ Dodávky zbraní pak chápe jako „podporu boje za svobodu“ a příliš se nezajímá, zda její zbraně nejsou využívány v občanských válkách a vnitrostátních konfliktech (notoricky známý je příklad Súdánu a Dárfúru). Zbraně jsou často barterovým způsobem směňovány, a to nejčastěji za vzácné nerostné suroviny. Nechvalně známá je např. výměna čínských střelných zbraní za osm tun zimbabwské slonoviny v roce 2000 poté, co byly požadavky zimbabwského prezidenta Roberta Mugabeho odmítnuty Západem a země následně zahájila etapu „východní zahraniční politiky“ (Van De Looy 2006: 25).

Čínský hlad po přírodních surovinách je třeba chápat v kontextu ekonomického růstu, který je pro zemi v posledních desetiletích příznačný. V současné době však můžeme zaznamenat nový trend, a sice *rostoucí podporu projektům směřujícím do oblasti služeb a veřejných statků*. Africké země lze v kontextu čínské strategie rozdělit do tří zemí. *První skupinu* tvoří ty, které na vzájemné spolupráci vydělávají. Jedná se o země vyvážející nerostné suroviny, jež jsou pro Čínu zajímavé a z hlediska jejího hospodářského růstu nezbytné. Jedná se o země produkující ropu (Angola, Súdán), hliník (Mosambik) či měď (Zambie). Vzhledem k rostoucí ceně zlata na světovém trhu lze očekávat, že také po této komoditě bude „hlad“, přičemž zeměmi obchodujícími se zlatem jsou především JAR či Ghana. *Druhou skupinu* tvoří země,

na něž má obchodování s Čínou smíšený dopad, tedy jde o státy, které nevyváží strategicky hodnotné suroviny, jako je ropa či měď. Současně však patří mezi významné vývozce bavlny, jejíž import se pro Čínu stává stále důležitější v kontextu rostoucí světové produkce textilu. Mezi tyto země patří např. Benin či Mali. *Třetí skupinu* představují země, na jejichž hospodářství má čínská přítomnost devastující účinky. Jedná se o země závislé na vývozu jedné suroviny, která však na rozdíl od uvedené bavlny neposkytuje jejich exportérům nijak významnou komparativní výhodu ve srovnání s čínským dovozem. Ukázkovým příkladem je ugandský obchod s kávou a jeho závislost na čínském trhu (Zafar 2007: 113–115; srovnej Lee 2007).

Zatímco ještě v devadesátých letech směřovaly čínské investice v převážné většině případů do ropného průmyslu (Nigerie, Súdán), využívání nerostných surovin (DR Kongo, Zambie) či budování velkých infrastrukturních projektů (Rwanda, Uganda, Čad/Kamerun), v posledních letech můžeme zaznamenat nárůst projektů v oblasti lékařské asistence, turismu či pohostinství (Farooki 2011: 134–135). Tento posun koresponduje s ambicí Číny participovat na mezinárodních misích na udržení míru a zlepšit tak svůj obraz na mezinárodní scéně. Čínské angažmá na poli projektů týkajících se vyškolení zdravotnického personálu má hlubokou tradici, neboť první lékařský tým byl vyslán do Alžírka již v roce 1964 (Van De Looy 2006: 7). Zapojení Číny do těchto operací však nelze přeceňovat, neboť v řadě případů se jedná o snahu udržet v zemi klid a stabilitu proto, že daný stát představuje významného producenta nějaké komodity (příklad DR Kongo či Súdán). Angažmá v zemích, které nejsou z hlediska přírodního bohatství zajímavé, pak lze vysvětlit v souvislosti s rostoucí snahou Číny budovat si obraz „dobré mocnosti“, která má zájem na udržení mezinárodní stability (Suzuki 2011: 73–74). Zájem Číny o zapojení se do peacekeepingových operací pod záštitou OSN dokládá nárůst počtu osob zapojených do těchto misí, přičemž zájem Číny o aktivity OSN se objevuje od začátku nového tisíciletí. V roce 2009 byla Čína na 14. místě v počtu vysílaných osob (civilní policisté, vojenští pozorovatelé, vojáci), z nichž tři čtvrtiny působily na misích v Africe, zejména v DR Kongo (mise MONUSCO), v súdánském Dárfúru (mise UNAMID ve spolupráci s Africkou unií), v Súdánu (mise UNMIS), v Západní Saharě (mise MINURSO), v Libérii (mise UNMIL) a na Pobřeží slonoviny (mise UNOCI) (Gill a Huang 2009: 1).²⁸ Největší počet účastníků vyslala Čína do operace UNMIR, které se na konci roku 2010 účastnilo více jak 1 100 osob (Evanová 2012: 74). Čínské jednotky především přispívají k budování nové infrastruktury, výcviku místních policejních a vojenských sil či zajišťují lékařskou péči, přičemž ačkoliv nedisponují tak dobrou znalostí angličtiny jako příslušníci jiných států, jsou ceněny pro svou profesionalitu (Evanová 2012: 75). Čínský příspěvek k mezinárodnímu peacekeepingu na africkém kontinentu se stal také součástí jednání v rámci FOCAC v roce 2006. Přijatý akční plán pro roky 2007–2009 zavázal Čínu k větší zaangażovanosti v otázkách řešení konfliktů a spolupráci s Africkou unií a dalšími regionálními organizacemi (Gill a Huang 2009: 24–25).

Od roku 2005 roste podíl soukromých společností, které se zapojují do obchodní výměny mezi Čínou a Afrikou. Většina z nich má charakter *malých či středních podniků* (small-medium enterprises/SMEs), což je dáno přetrvávajícím zájmem velkých firem setrvat na čínském trhu, který je dostatečně velký a pro většinu velkých společností zajímavější. Mezi soukromé podniky investující v Africe patří např. *Haitian Suitcase and Baggage Company* působící v Nigérii, *Songlin Company* v Ghaně či *Glory Garment Co. Ltd* na Madagaskaru (Gu 2009: 13).

Pokusy Číny dovážet do Afriky levnou pracovní sílu v podobě vlastních dělníků se setkávají s velkou nevolí na straně afrických států. Opakovaně se čínská strana pokusila řešit pro-

blémy s nezaměstnaností a nízkými příjmy uvnitř vlastní země tím, že vyslala jak řadové dělníky, tak vyšší manažery do Afriky, které zde zaměstnala na úkor místního obyvatelstva. Specifický způsob, jak snížit náklady na jednotlivé projekty, představuje zaměstnávání čínských vězňů, kteří pracují na velkých veřejných zakázkách a tím zabírají místo místním dělníkům, kteří jsou čínskými podnikateli často vnímáni jako málo pracovití a v porovnání s Číňany nevykonní (Bosch 2009). V řadě případů tak došlo k jakési „kolonizaci“ afrického pracovního trhu čínskými občany, což ve svém důsledku oslabuje africké ekonomiky, které pod tlakem čínských pracovníků jsou nuceny často vyrábět pouze produkty s malou přidanou hodnotou a současně čelí rostoucí nezaměstnanosti vlastního obyvatelstva (srovnej Lee 2007: 27). Afričtí obchodníci v řadě případů vyslyšeli požadavky Číňanů a začali vyrábět převážně výrobky typické pro Afriku, jako jsou například suvenýry, jejichž odbyt je jistý. Současně hospodářství afrických států čelí výzvě v podobě extrémně levného importu řady výrobků, jež jsou vyráběny v Číně a následně dováženy do Afriky.²⁹

Tabulka 3: Přehled vybraných afrických států a jejich oficiálních diplomatických vazeb s Čínou/Tchaj-wanem

Země	Navázání vztahů s Čínou	Poznámka
Egypt	1956	První země Afriky
Súdán	1959	
Uganda	1962	
Burundi	1963	Diplomatické styky obnoveny v roce 1971 poté, co Burundi jednostranně v roce 1965 styky přerušilo
Středoafrická republika	1964	V letech 1991–1998 navázány diplomatické styky s Tchaj-wanem
Benin	1964	V letech 1966–1972 navázány diplomatické styky s Tchaj-wanem
<i>Svazijsko</i>	1968	
Senegal	1971	1996–2005 navázány diplomatické styky s Tchaj-wanem
Čad	1972	1997–2006 navázány diplomatické styky s Tchaj-wanem
<i>Burkina Faso</i>	1973	Diplomatické styky přerušeny od roku 1994
Guinea-Bissau	1974	Diplomatické styky přerušeny v letech 1990–1998
Niger	1974	V letech 1992–1996 navázány diplomatické styky s Tchaj-wanem
<i>Gambie</i>	1974	Diplomatické styky přerušeny od roku 1995
<i>Svatý Tomáš a Princův ostrov</i>	1975	Diplomatické styky přerušeny od roku 1997
Libérie	1977	V letech 1989–1993 navázány diplomatické styky s Tchaj-wanem, 1993–1997 diplomatické styky s Čínou, 1997–2003 diplomatické styky s Tchaj-wanem
Angola	1983	
JAR	1998	
Malawi	2007	

Zdroj: tabulka převzata z Taylor 2011: 9–10 a doplněno o informace dostupné na Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan) 2012

Význam čínských ambasad narůstá paralelně s tím, jak se zvyšuje počet afrických zemí respektujících zásadu politiky jedné Číny. Níže uvedená tabulka nabízí přehled některých afrických států a navázání jejich oficiálních diplomatických styků s Čínou, resp. Tchaj-wanem.³⁰

Od druhé poloviny devadesátých let v souvislosti s posilujícím postavením Číny na světové scéně můžeme zaznamenat rostoucí zájem afrických států udržovat styky s kontinentální Čínou. Významný milník v tomto směru představuje rok 1998 a uznání Číny Jihoafrickou republikou. V současnosti již udržují diplomatický styk s Tchaj-wanem pouze čtyři africké státy, a sice Svazijsko, Burkina Faso, Gambie a Svatý Tomáš a Princův ostrov.

Africké státy jsou také přitažlivou destinací pro jednotlivce, jejichž motivace, proč opustit Čínu a vydat se na černý kontinent, se různí. Navzdory absenci oficiálních statistik o počtu Číňanů v Africe, lze určité závěry činit z dílčích čísel týkajících se jednotlivých zemí. Například v roce 2006 činil odhadovaný počet Číňanů žijících v Zambii 80 tisíc, z toho asi 30 tisíc žilo v hlavním městě či jeho okolí, v JAR se počet čínských imigrantů pohyboval v roce 2007 kolem 200 tisíc, přičemž se předpokládalo, že řada z nich vstoupila do země ilegálně. Celkový počet čínských občanů žijících na africkém kontinentu se v úhrnu pohybuje mezi 750 tisíci až jedním milionem (Dijk 2009: 13).

Je třeba říci, že přítomnost Číňanů je v řadě případů vnímána Afričany s nevolí a ve společnostech panuje jen nízká důvěra vůči jejich chování, která je navíc umocněna jejich neochotou (či neschopností) naučit se plynule anglicky. Přítomnost čínských občanů v zemi se stala významným politickým tématem např. v Zambii během volebních kampaní v letech 2006 a 2008, kdy opakovaně jeden z kandidátů označil Zambii za „čínskou provincii“. S otevřeným odporem se setkali čínští manažeři v zambijských měděných dolech, když zambijští dělníci protestovali (v letech 2006 a 2010) proti špatným pracovním podmínkám a nízkým mzdám (French 2011).

4.2 Čínská oil diplomacy – příklad Súdánu a Angoly

Súdán i Angola patří k nejvýznamnějším obchodním partnerům Číny v Africe. Zatímco aktivity v Súdánu jsou často interpretovány na pozadí konfliktu v Dárfúru, spolupráci s Angolou je třeba chápat v kontextu především jejího vnitropolitického vývoje v posledních letech. Význam angolské a súdánské ropy pak vzrostl především v důsledku závislosti Číny na importu surové ropy do země (po roce 1993), resp. poté, co se v roce 1995 z ropy stala hlavní importovaná komodita z celé Afriky (Naidu 2007: 42). V roce 2010 byl pro Čínu africký region druhým nejvýznamnějším dodavatelem ropy po Blízkém východu, přičemž denně proudilo z Afriky do Země středu na 1,5 milionu barelů ropy, což byla zhruba jedna třetina z celkové spotřeby (Alessi a Hanson 2012). Uvedená tabulka představuje hlavní vývozce africké ropy do Číny. Vedle uvedeného výčtu stojí za zmínku Gabon, Alžírsko, Libye, Libérie, Čad či Keňa (Zhao 2011a, Alessi a Hanson 2012).

Přítomnost Číny v Súdánu je nutné vnímat z hlediska dlouhodobých vazeb mezi oběma státy. Súdán byl v roce 1959 jednou z prvních afrických zemí, která navázala oficiální styky s kontinentální Čínou, přičemž v osmdesátých letech vzájemné vztahy posílily díky čínské podpoře islamistům, vůči kterým se ostře vymezovaly USA, což Čína využila a částečně nahradila americkou ropnou společností Chevron působící v zemi státem vlastněnou CNPC. Ta se v polovině devadesátých let výrazně podílela na výstavbě súdánského produktovodu

směřujícího k Rudému moři a také rafinérii v blízkosti hlavního města. Aktivita CNPC začaly v roce 1995 a během krátké doby se z ní stala nejvýznamnější obchodní společnost kontrolující súdánský ropný průmysl (Van De Looy 2006: 17). CNPC se daří denně vyprodukovat kolem 150 tisíc barelů ropy, přičemž klíčová ropná pole ležela ještě donedávna v jižních nemuslimských provinciích, dnes tedy na území nezávislého Jižního Súdánu. Prostředky plynoucí z obchodu pak byly využívány súdánskou vládou k boji proti jižním povstalcům, za což si Čína vysloužila ostrou kritiku od řady nevládních organizací (Taylor 2007b: 18). Symbolem konfliktu jak v Jižním Súdánu, tak v provincii Dárfúr se staly lehké střelné zbraně vyrobené v Číně, ačkoliv jejich distribuce v rámci regionu podléhá mezinárodnímu zákazu.³¹ Náměstek čínského ministra zahraničí však jasně v roce 2005 světu vzkázal, že *obchod je obchod a že události odehrávající se v Súdánu jsou jeho vnitřní záležitostí* (Taylor 2007b: 19). K posunu došlo v souvislosti s vyhlášením nezávislého Jižního Súdánu v polovině roku 2011, po němž Čína přehodnotila svou strategii. Fakt, že většina ropných polí se náhle ocitla na území nového státu, vedl Čínu k tomu, že se pasovala do role mediátora mezi oběma Súdány s cílem 1. *zajistit si dobré vztahy s oběma zeměmi*, 2. *vytvořit dojem „dobré mocnosti“*, 3. *zamezit přímé intervenci do vnitřních záležitostí obou států* a 4. *zajistit v regionu mír a stabilitu*. V nové roli však Čína naráží na skutečnost, že její vazby na chartúmskou vládu byly tradičně silné a Jižní Súdán jen s nedůvěrou pohlíží na její ambice stát se nezúčastněným partnerem obou znesvářených stran. Důkazem budiž incident z počátku roku 2012, kdy skupina rebelů sympatizujících s Jižním Súdánem unesla 29 čínských dělníků pracujících ve státě Jižní Kordofán ležícím v jižní části Súdánu (Alessi a Hanson 2012, Hlaváček 2007: 260).

Tabulka 4: Největší afričtí vývozci ropy ve vztahu k Číně

Země	Členství v OPEC	Charakteristika exportu
Angola	ANO	Největší vývozce ropy do Číny
Súdán	NE	Druhý největší vývozce ropy do Číny (cca 60 % veškeré ropy směřuje do Číny)
Republika Kongo (Kongo-Brazaville)	NE	Třetí největší vývozce ropy do Číny (cca 50 % veškeré ropy směřuje do Číny)
Rovníková Guinea	NE	Cca 12 % veškeré produkce směřuje do Číny
Nigérie	ANO	Druhé největší zásoby ropy v Africe, avšak do Číny směřuje jen malá část

Zdroj: Zhao 2011a

Čínská *oil diplomacy* (či také ropné safari) byla od počátku doprovázena řadou „rozvojových projektů“ infrastrukturního charakteru, zejména se zaměřením na severní část země. Příkladem je např. přehrada Merowe, v jejíž souvislosti došlo k násilnému přestěhování značného počtu osob, a na to navazující most čínsko-súdánského přátelství spojující Merowe a Karimu, který značně ulehčil komunikaci mezi oběma břehy (Large 2011: 91).

Zatímco Súdán představuje tradičního partnera, a to nejen díky ropným ložiskům, Angola se dostala do popředí zájmu až poté, co v zemi byla oficiálně ukončena více jak 27 let trvající občanská válka v roce 2002.³² Vzájemný obchod začal prudce růst především po roce 2005, což z Angoly učinilo největšího afrického obchodního partnera Číny (viz tabulku 3). Stěžejními

aktéry jsou angolská státem vlastněná ropná společnost Sonangol založená již roku 1976, která dodává ropu čínskému Sinopecu. Denně může Sinopec vyvézt až 10 tisíc barelů ropy (Van De Looy 2006: 19).

Produkce ropy je vitálním zájmem Angoly, neboť se podílí z více jak 95 % na celkovém exportu země, přičemž nejvíce vývozu směřuje do Číny (43 %), dále USA (23 %), Indie (8 %) a Francie (4 %) (Zhao 2011b). Oboustranně dobré vztahy jsou dány především čínskou ochotou poskytovat angolské vládě bezúročné a ničím nepodmiňované půjčky. Oproti MMF, jenž podmiňuje finanční dotace přijetím vládního programu boje s korupcí a zlepšením celkového hospodaření země, poskytuje Čína půjčky v souladu se zásadami Pekingského konsenzu, přičemž hlavním poskytovatelem prostředků je ExIm banka. Čínské půjčky vyvolávající nadšení na straně oficiálních úředníků a nejvyšších vládních představitelů jsou však kritizovány jak nevládními organizacemi, tak angolskými podnikateli, kterým se díky nerovné čínské konkurenci výrazně ztěžuje možnost vstoupit na angolský trh (Taylor 2007b: 17).

5. Závěr

Cílem předkládaného textu bylo představit specifika čínsko-afričských rozvojových vztahů, a to na pozadí Pekingského konsenzu, který v současnosti představuje stěžejní rámec upravující vzájemnou spolupráci. Jeho ústřední principy byly formulovány v souvislosti s proměnou zahraniční politiky Číny, k níž došlo po konci studené války, a to jak díky celkové transformaci mezinárodního systému, tak kvůli rostoucímu ekonomickému a politickému vlivu samotné Číny. Na půdorysu Pekingského konsenzu byl vystavěn FOCAC, jenž ostře kontrastuje s plánem AGOA prosazovaným USA a opět potvrzuje specifika, jež jsou typická pro Čínou uplatňovaný přístup k Africe. Jeho stěžejními principy jsou princip neintervence a respekt ke státní suverenitě, jejichž důsledným dodržováním Čína zdůvodňuje své nezasahování do vnitřních záležitostí států, a to i v případech tzv. darebných zemí.

Motivace Číny ovlivňovat africký kontinent se zásadně proměnily s koncem studené války. Zatímco do počátku devadesátých let bychom mohli motivy označit za ideologické dané především potřebou Číny konkurovat africkým aktivitám Spojených států a Sovětského svazu a prostřednictvím podpory řadě států dát najevo emancipaci vlastní zahraničněpolitické linie, po konci studené války se pozornost začala soustředit na země bohaté na přírodní suroviny, jejichž nedostatek brzdí čínský ekonomický rozvoj. Čínské působení v Africe můžeme hodnotit jako veskrze pragmatické, neboť v době, kdy čínské hospodářství procházelo rozsáhlou transformací (osmdesátá léta) a africké státy nebyly schopny nabídnout Číně potřebné technologie, byl zájem Číny o spolupráci výrazně nižší než v době, kdy se čínské hospodářství stalo prakticky závislé na importu africké ropy a dalších nerostných surovin. Důkaz zmíněné pragmatičnosti nabízí např. vztah Číny k Súdánu. Ačkoliv je čínské zapojení do obchodu s ropou v této zemi hodnoceno mezinárodním společenstvím jako nevhodné, faktem je, že díky němu Čína výrazně snížila svou závislost na jiných dodavatelích (zejména z regionu Blízkého východu) a na oplátku získala súdánská vláda poměrně spolehlivého poskytovatele bezúročných půjček. Přízviskem pragmatické můžeme také označit pomalu se objevující snahy Číny hrát roli mediátora v některých konfliktech (typicky např. ve sporech mezi Súdánem a Jižním Súdánem), které mají zemi zlepšit ima-

ge a současně zajistit nepřerušené dodávky nerostných surovin (v případě Súdánu ropy) z příslušné země.

Současně platí, že čínská pomoc se neobejde bez kritiky, a to jak ze strany západních zemí, tak ze strany afrických států, které začínají spatřovat v přítomnosti velkého množství čínských dělníků a nekontrolovaném přílivu kapitálu hrozbu v podobě „kolonizace“ vlastních ekonomik. V návaznosti na kritiku z řad lokálních podnikatelů a i dalších (a významnějších) aktérů, jako jsou např. mezinárodní organizace, přehodnocuje Čína v některých případech strategii a snaží se vystupovat nejen jako donor, který si neklade žádné podmínky, ale také jako mírotvorce, který má zájem o udržení regionální stability a prosperity, která je nezbytně nutná pro vlastní ekonomický rozvoj.

Poznámky:

1. Hovoříme o tzv. zástupných konfliktech (proxy wars) odehrávajících se v době studené války buď mezi africkými státy (např. válka mezi Etiopií a Somálskem v sedmdesátých letech 20. století), kdy podpora soupeřícím státům ze strany Spojených států a Sovětského svazu sloužila jako efektivní ventil vzájemného vojenského napětí, či *uvnitř* jednotlivých států (např. Angola), kdy obě supervelmoci nejrůznějšími prostředky (finančními, vojenskými, ekonomickými) podporovaly ideologicky spřízněnou frakci (srovnej Thomson 2004: 152–159).
2. NICs můžeme charakterizovat jako země, které svou ekonomickou úroveň nedosahují zemí tzv. prvního světa (tj. Severu) a současně je jejich hospodářství ve výrazně lepší kondici než u států tzv. třetího světa (tj. Jihu). V současné době mezi ně řadíme např. Argentinu, Brazílii, Mexiko, Čínu, Indii, jejichž ekonomický vzestup započal především v osmdesátých letech 20. století. Vedle této skupiny států jsou v souvislosti s NICs také zmiňováni tzv. asijsí tygři (Jižní Korea, Tchaj-wan, Hongkong, Singapur), jejichž ekonomiky začaly růst na přelomu šedesátých a sedmdesátých let a v současné době je za představitele NICs považovat nemůžeme (blíže Haggard 1990: 1–3).
3. Jak uvádí Záhořík (2010: 5), oba termíny (tj. nové geopolitické dělení Afriky a nová globalizace) se používají prakticky jako synonyma.
4. První rvačka o Afriku (scramble for Africa) proběhla ve druhé polovině 19. století za účasti jak „tradičních“ evropských koloniálních mocností (Velká Británie, Francie, Portugalsko), tak „nových“ zájemců (Německo, Itálie, Belgie), kteří si jednotlivé sféry vlivu definitivně vymezili na Berlínské konferenci (1884–1885) (Southall a Melber /eds./ 2010: xx, blíže Reid 2011: 140–163).
5. Ovlivňování může nabývat celé řady podob, přičemž platí, že čínské navazování dobrých vztahů s Afrikou se stalo součástí její poststudenoválečné strategie směřující k prohlubování spolupráce s rozvojovým světem, a to nejen tím africkým, ale také s regiony Latinské Ameriky a Jihovýchodní Asie (Michalek 2011: 71). Současně si všechny země, se kterými Čína usiluje o prohloubení spolupráce, i nadále udržují plnou státní svrchovanost a uzavírají pouze ty dohody a kontrakty, které jsou z jejich pohledu výhodné.
6. Za stěžejní lze považovat texty *China's foreign policy towards Africa in the 1990s* z roku 1998, *The political economy of Chinese and Japanese linkages with Africa: a comparative perspective* z roku 2000 (výčet zpracován dle Large 2008: 54).
7. Příkladem mohou opět být texty Iana Taylora *Relations Between the People's Republic of China and Zimbabwe*; *China and SWAPO: The People's Republic of China's Relations with Namibia in the Liberation Struggle and Post-Independence Period* či *Beijing or Taipei? The Transforming of South Africa's Relations with the People's Republic of China and the Debate on the „Two Chinas“ Issue*, všechny publikované v roce 1997, dále se jedná např. o text George T. Yu a Davida J. Longeneckera *The Beijing–Taipei struggle for international recognition: from the Niger affair to the UN*

z roku 1994 či Richarda Payne and Cassandry Veney, *Taiwan and Africa: Taipei's continuing search for international recognition* z roku 2001 (výčet zpracován dle Large 2008: 54–55).

8. I v českém prostředí se objevují texty pojednávající o vzestupu Číny, z těch nejaktuálnějších se jedná o kolektivní monografii *Vzestup Číny a Indie: Přichází asijské století?*, jež vznikla pod vedením Rudolfa Fürsta na sklonku roku 2011.
9. Rozdělení světa na (bohatý) Sever (zahrnující Evropu, Japonsko, Austrálii, Nový Zéland, USA a Kanadu) a (chudý) Jih (zbytek světa) je v textu využíváno navzdory ostré kritice a také alternativním označením, která se v současném mezinárodním diskurzu objevují. Tohoto zjednodušení si je autorka vědoma, nicméně pro potřeby předkládané statě jej považuje za využitelné.
10. Vůči Pekingskému modelu lze tedy namítnout, že v podstatě se jedná o čínskou obdobu západního přístupu, který ve svém důsledku kopíruje některé západem zažitě principy. Ačkoliv má tedy Pekingský konsenzus a potažmo celé čínské rozvojové angažmá i svou „liberální“ tvář v podobě např. vstupu Číny do WTO či postupného zapojování stále většího počtu aktérů do čínské zahraniční politiky (srovnej text), nebude v textu existence Pekingského konsenzu problematizována a jeho rozvinutí vůči rozvojovému světu bude chápáno jako výchozí bod zkoumání.
11. Teoretické uchopení jiho-jihní spolupráce poskytuje *teorie nového regionalismu* (new regionalism approach/NRA), která se rozvíjí od poloviny osmdesátých let a k jejímž hlavním představitelům patří např. B. Hettne, F. Söderbaum, H. Hveem či T. Shaw. Tito autoři teoretizující o nové vlně regionalismu sumarizují některé její společné charakteristiky, mezi něž např. patří schopnost států spolupracovat a kooperovat mezi sebou bez ohledu na geografické souvislosti. NRA tak je schopen postihnout spolupráci mezi státy bezprostředně spolu nesousedící. Více o teorii NRA viz Söderbaum a Shaw (eds.) 2003.
12. Jiho-jihní spolupráce se v roce 2003 dočkala založení IBSA neboli platformy sdružující Indii, Brazílii a Jihoafrickou republiku (India-Brazil-South Africa) (Záhořík 2010: 96–97). Trilaterální spolupráce mezi Indií, Brazílií a JAR reflektuje širší transformaci rozvojového světa, ke které dochází pod vlivem globalizace (více např. Alden a Vieira 2005). Dalším příkladem je hospodářské sdružení BRICS spojující Brazílii, Rusko, Indii, Čínu a Jihoafrickou republiku. Poprvé tohoto akronymu bylo použito v roce 2001 Jimem O'Neillem z investiční banky Goldman Sachs (v té době stála mimo platformu JAR a akronym měl podobu BRIC), který tak označil skupinu hospodářsky rychle rostoucích zemí, které mají potenciál stát se největšími ekonomikami světa (O'Neill 2001).
13. Autorství termínu je přisuzováno Johnu Williamsonovi, jenž jej použil kvůli tomu, že všechny uvedené instituce sídlí ve Washingtonu (Hayami 2003: 18). Williamson shrnul konsenzus do celkem deseti bodů zahrnujících 1. fiskální disciplínu, 2. stanovení výdajových priorit veřejného sektoru, 3. daňovou reformu, 4. finanční liberalizaci, 5. směnitelnost kurzů, 6. liberalizaci obchodu, 7. privatizaci státních podniků, 8. otevřenost k přímým zahraničním investicím, 9. deregulaci a 10. ochranu vlastnických práv (Hayami 2003: 18, Willis 2005: 52). Současně Williamson neuvažoval o Washingtonském konsenzu jako o novém paradigmatu rozvoje. Paradigmatický rozměr byl konsenzu přičten až později v průběhu první poloviny devadesátých let (Gore 2000: 790).
14. S ohledem na kritiku konceptu je zajímavý článek Vernona Hewitta, jenž srovnává dobré vládnutí s přístupem Velké Británie ke svým koloniím na počátku 20. století. Pro Británii znamenalo dobré vládnutí respekt k principům svobody, volného obchodu a politickému systému (srovnej Hewitt 2009: 30–44).
15. Spolupráce mezi Čínou a Afrikou je často popisována anglickým termínem *win-win cooperation*. Více o konceptu viz samotný článek nebo Wissenbach 2011 či Naidu 2007.
16. Skrze granty jsou financovány především sociální projekty, projekty technické pomoci či odstraňování přírodních katastrof. Granty tak slouží především na výstavbu nových domů, škol či zdravotnických zařízení. Bezúročné půjčky jsou zpravidla určeny na velké infrastrukturní projekty, jako jsou silnice, železnice či přehrady (Alden a Chen 2011: 105).
17. Jednalo se o Egypt, Etiopii, Zlatonosné pobřeží (Ghana), Libérii, Libyi a Súdán.
18. Velký rozmach zaznamenávala hnutí, která měla v programu nějakou formu „afrikanizace“. Ukázkovým příkladem byla např. *zambianizace* prosazovaná v šedesátých letech Kennethem Kaundou,

- kteřá se opírala o program *zambijského humanismu* vycházejícího z principů pospolitosti, komunalismu, pohostinnosti či respektu k lidské důstojnosti (Hulec a Olša 2008: 351–352). V Kongu pak pod vlivem Mobuta Sese Seko se počátkem sedmdesátých let prosadila *politika autenticity* (politique de l'authenticité), která vedla mj. k přejmenování země na Zaír a zahájení procesu *zaírizace* (Ndaywel é Nziem: nedatováno). Intelektuální kořeny těchto hnutí můžeme hledat ve třicátých letech 20. století v ideologii *négritude*, za jejíhož zakladatele je považován Senegalec Léopold Senghor. *Négritude* se postupně z Paříže, kde původně vzniklo, rozšířilo v době dekolonizace především do frankofonní Afriky a poskytlo intelektuální základy formujícímu se africkému nacionalismu (Meredith 2006: 58–59; srovnej Nugent 2004: 235–243).
19. V říjnu 1971 pro vstup Číny hlasovalo 76 zemí, 35 bylo proti a 17 se zdrželo, přičemž více jak jedna třetina hlasů pro členství pocházela z Afriky a současně 4 z nich měly v této době ještě diplomatické styky s Tchaj-wanem (Taylor 2007: 40).
  20. K podpisu čínsko-zambijsko-tanzanské smlouvy došlo 5. září 1967, tedy dva roky poté, co nezávislost vyhlásila (Jižní) Rhodesie (1965) praktikující taktéž politiku apartheidu (Taylor 2007: 38).
  21. Čínská politika otevřených dveří začala koncem sedmdesátých let s cílem modernizovat zemi za využití zahraničních investic. Prvním příkladem transformace se stalo uzavírání obchodních smluv mezi hongkongskými obchodníky a čínskými společnostmi. V další fázi pak následovalo vytváření zvláštních ekonomických zón a ekonomických a technologických rozvojových zón především v pobřežních oblastech, jejichž zakládání bylo provázeno vznikem tzv. otevřených měst (např. Šanghaj) (De Beule a Van Den Bulcke 2009: 32–34).
  22. Historickou přítomnost Indie, resp. Indů, můžeme vysledovat především ve státech, které byly součástí britské Afriky. Poté, co byl v rámci impéria zakázán obchod s otroky, se levnou zásobárnou pracovních sil stala Indie. Zhruba od poloviny 19. století pak také z Indie přicházeli do Afriky obchodníci, kteří se usazovali především v Jižní Africe, Keni, Ugandě či Tanzanii (Záhořík 2010: 84).
  23. AGOA byla prezidentem Clintonem podepsána v květnu 2000, fórum AGOA za účasti 35 ministrů financí zemí subsaharské Afriky proběhlo v říjnu 2001 ve Washingtonu (AGOA 2011).
  24. Termín můžeme přeložit jako stát-vyvrhel. Jedná se o jedno z používaných pojmenování pro země, které nedodrží lidská práva a mají vysokou míru korupce. Jejich podporu ostře kritizují jak USA, tak EU, na což však Čína reaguje tím, že poukazuje na podporu jiných nedemokratických režimů (typicky diktatura v Rovníkové Guineji či monarchistickém režimu Blízkého východu) či jinak problematických států (např. podpora Izraele v konfliktu s Palestinou) (Dent 2011: 15). Termín *rogue state* se nejčastěji překládá jako darebný stát a za jeho „zpopularizováním“ stojí především USA. Darebné státy jsou chápány jako země podporující terorismus a řadí se mezi ně např. KLDLR, Irák či Sýrie.
  25. Jedná se o zóny v Egyptě (Egyptian Suez Park), Nigérii (Nigerian Lachish Trade Zone) a Mauriciu (Mauritius Tianli Parl).
  26. U CNPC a Sinopec došlo k oddělení administrativní/správní a obchodní sekce, nicméně fakticky stále zůstává hlavním rozhodovacím orgánem stát.
  27. Přehledné tabulky čínské angažmá v jednotlivých afrických zemích nabízí např. Záhořík (2010: 80–81) či Van De Looy (2006: 10–11), ze kterých vyplývá, že největší investice směřují do těžby nerostných surovin, infrastrukturálních projektů či technické spolupráce.
  28. Rostoucí zájem Číny o participaci v operacích na udržení míru podpořil i generální tajemník OSN Pan Ki-moon v roce 2008 při své první oficiální návštěvě Číny. Nárůst čínské angažmá v misích OSN je vskutku nebyvalý a jasně potvrzuje zájem Číny aktivně participovat na nejrůznějších aktivitách, které mají zlepšit její obraz ve světě (srovnej Gill a Huang 2009: 4–5). Kromě Afriky participuje Čína také na misích MINUSTAH na Haiti, UNIFIL v Libanonu, UNMIT ve Východním Timoru a UNTSO na Blízkém východě (Evanová 2012: 74).
  29. Jak uvádí Lee (2007), jen obtížně lze přesvědčit např. Ugandany, aby si místo levné čínské televize koupili raději dražší výrobek ze západní Evropy či Japonska, a to navzdory faktu, že čínské barevné televize pravidelně přestávají být „barevné“ po zhruba třech týdnech používání a stávají se z nich televize černobílé (Lee 2007: 26).

30. Do tabulky byly zařazeny pouze vybrané země, které buď 1. mají dlouhodobě navázány diplomatické styky bez přerušení (Egypt, Súdán), 2. v historii navázaly styky s Tchaj-wanem (Burundi, Středoafrická republika, Benin, Senegal, Čad, Guinea-Bissau, Niger, Libérie), 3. udržují v současnosti styky s Tchaj-wanem (Svazijsko, Burkina Faso, Gambie, Svatý Tomáš a Princův ostrov), 4. jsou zajímavé z hlediska charakteru předkládaného textu (Súdán, Angola, JAR, Malawi, Uganda).
31. Současně platí, že Čína je významným dovozcem především konvenčních zbraní. V letech 2002–2006 byla dokonce na čele této statistiky, v období 2007–2011 klesla na čtvrtou příčku. Největším dodavatelem pak bylo v obou obdobích Rusko následované Francií a Švýcarskem (Holtom et al. 2012: 4). Do afrických zemí směřovalo v roce 2011 celkem 9% čínského exportu zbraní, zbytek pak šel do Asie a Oceánie (73%), Blízkého východu (12%) a Jižní Ameriky (6%), přičemž celkový nárůst objemu vyvážených zbraní z Číny koresponduje s klesajícím dovozem zbraní do Číny v uplynulých letech (Holtom et al. 2012: 5). Současně čínský podíl na celkovém dovozu zbraní do Afriky se v uplynulých letech dramaticky zvýšil. V období 1996–2000 se Čína podílela na africkém dovozu zbraní z 6%, v období 2001–2005 z 9% a v období 2006–2010 z 25% (Wezeman et al. 2011: 10). Vedle Súdánu prodává Čína zbraně i dalším státům, jako např. Tanzanii, Sieře Leone (Čína se stala největším dodavatelem zbraní v konfliktu), DR Kongo (dodávky často směřovaly skrze Zimbabwe), Etiopii a Eritreji (Čína dodávala zbraně obou státům bojujícím mezi sebou v letech 1998–2000). Kromě dodávek zbraní provádí Čína také výcvik vojáků, což je příklad Rovníkové Guinei (Taylor 2004: 96–97).
32. Více o ropném průmyslu v Africe viz Ariweriokuma 2009, kde jsou i pasáže věnované Angole.

Použité zdroje:

- AGOA. 2012. *Africa Growth and Opportunity Act* (<http://http://www.agoa.gov/>).
- Alden, Chris. 2007. *China in Africa*. Malta: Gutenberg Press Ltd.
- Alden, Chris a Chen, Anna Y. 2011. „Chinese Development co-operation and Africa.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 101–117.
- Alden, Chris a Vieira, Marco A. 2005. „The New Diplomacy of the South: South Africa, Brasil, India and Trilateralism.“ *Third World Quarterly* 26, č. 7, 1077–1095.
- Alessi, Christopher a Hanson, Stephanie. 2012. *Expanding China-Africa Oil Ties*. Council of Foreign Relations (<http://www.cfr.org/china/expanding-china-africa-oil-ties/p9557>).
- Ariweriokuma, Soala. 2009. *The Political Economy of Oil and Gas in Africa. The Case of Nigeria*. Oxon: Routledge.
- Bastholm, Anders a Kragelund, Peter. 2009. „State-Driven Chinese Investments in Zambia.“ In: *The New Presence of China in Africa*. Ed. Pieter van Dijk. Amsterdam: Amsterdam University Press, 117–140.
- Beule De, Filip a Van Den Bulcke, Daniël. 2009. „China’s Opening up, from Shenzhen to Sudan.“ In: *The New Presence of China in Africa*. Ed. Pieter van Dijk. Amsterdam: Amsterdam University Press, 31–54.
- Birdsall, Nancy a Fukuyama, Francis. 2011. *The Post-Washington Concensus: Development after the Crisis – Working Paper 244*. Center for Global Development (<http://www.cgdev.org/content/publications/detail/1424882>).
- Bosch van den, Servaas. 2009. *China in Africa – South-South Exploitation?* Inter Press Service (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=46935>).
- Brautigam, Deborah. 2009. *The Dragon’s Gift. The Real Story of China in Africa*. Oxford University Press: New York.
- Broadman, Harry G. 2007. *Africa’s Silk Road. China and India’s New Economic Frontier*. Washington: World Bank.
- Calderisi, Robert. 2007. *The Trouble with Africa. Why Foreign Aid isn’t Working*. New Haven and London: Yale University Press.

- Cooper, Andrew. 2008. „Executive but Expansive. The L20 as a project of ‚new‘ multilateralism and ‚new‘ regionalism.“ In: *Regionalisation and Global Governance. The Taming of Globalisation*. Eds. Andrew Cooper a Christopher Hughes a Philippe de Lombaerde. Oxon: Routledge, 249–264.
- Cypher, James M. a Dietz, James L. 2009. *The Process of Economic Development. Third Edition*. Oxon: Routledge.
- Dent, Christopher M. 2011. „Africa and China: A New Kind of Development Partnership.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 3–20.
- Dijk van, Pieter. 2009. „Introduction: Objectives of and Instruments for China’s New Presence in Africa.“ In: *The New Presence of China in Africa*. Ed. Pieter van Dijk. Amsterdam: Amsterdam University Press, 9–30.
- Evanová, Jitka. 2012. „Rostoucí angažmá Číny v mírových operacích OSN.“ *Mezinárodní vztahy* 47, č. 1, 60–82.
- Farooki, Masuma. 2011. „China’s Structural demand and commodity prices.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 121–142.
- FOCAC. 2012. *Forum on China-Africa Cooperation*. FOCAC Archives (<http://www.focac.org/eng/Itda/>).
- French, Howard, W. 2011. *In Africa, an Election Reveals Scepticism of Chinese Involvement*. The Atlantic (<http://www.theatlantic.com/international/archive/2011/09/in-africa-an-election-reveals-skepticism-of-chinese-involvement/245832/>).
- Fürst, Rudolf. 2002. „Čína na cestě od izolacionismu k plíživé globalizaci.“ *Mezinárodní vztahy* 37, č. 2, 5–28.
- Fürst, Rudolf et al. 2012. *Vzestup Indie a Číny: Přichází asijské století? Ústav mezinárodních vztahů: Praha*.
- Gathii, James T. 2011. *African Regional Trade Agreements as Legal Regimes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ghani, Ashraf a Lockhart, Clare. 2009. *Fixing Failed States. A Framework for Rebuilding of Fractured World*. Oxford University Press: New York.
- Gill, Bates a Huang, Chin-Hao. 2009. „China’s Expanding Role in Peacekeeping. Prospects and Policy Implications.“ *SIPRI Policy Paper No. 25*.
- Goldstein, Andrea et al. 2006. *The Rise of China and India. What’s in it for Africa?* Development Centre Studies OECD: Paris.
- Gore, Charles. 2000. „The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries.“ *World Development* 28, č. 5, 789–804.
- Graham, John et al. 2003. „Principles for Good Governance in the 21st century.“ *Policy Brief No. 15*, Institute on Governance (<http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/11092/1/Principles%20for%20Good%20Governance%20in%20the%2021st%20Century.pdf?1>).
- Gresh, Alain. 2008. *Understanding the Beijing Consensus*. Le Monde Diplomatique (<http://monde-diplo.com/2008/11/03beijingconsensus>).
- Gu, Jing. 2009. „China’s Private Enterprises in Africa and its implications for African Development.“ *European Journal of Development Research* 24, č. 1, 1–35.
- Haggard, Stephan. 1990. *Pathways from the Periphery. The Politics of Growth in the Newly Industrializing Countries*. New York: Cornell University Press.
- Hayami, Yujiro. 2003. *From the Washington Consensus to the post-Washington Consensus: Recent Changes in the Paradigm of International Development Assistance*. Foundation of Advanced Studies on International Development (http://www.fasid.or.jp/daigakuin/fa_gr/kyojyu/pdf/software/e2003-001.pdf).
- Hewitt, Vernon. 2009. „Empire, International Development and the Concept of Good Government.“ In: *Empire, Development and Colonialism. The Past in the Present*. Eds. Mark Duffield a Hewitt, Vernon. Suffolk: Boydell and Brewer, 30–44.
- Hlaváček, Pavel. 2007. „Growing Power of China and its Foreign Policy in Africa.“ In: *Viva Africa 2007*. Eds. Tomáš Machalík a Jan Záhořík. Pilsen: University of West Bohemia in Pilsen, 251–262.

- Holtom, Paul et al. 2012. „Trends in International Arms Transfers, 2011.“ *SIPRI Fact Sheet*. SIPRI Policy Paper.
- Hulec, Otakar a Olša, Jaroslav jr. 2008. *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi*. Praha: Lidové noviny.
- Chaponnière, Jean-Raphaël. 2009. „Chinese aid to Africa, Origins, Forms and Issues.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 55–82.
- Kerr-Ritchie, Jeffrey R. 2007. „The New Scramble for Africa.“ *Nature, Society and Thought* 20, č. 2, 205–212.
- Large, Daniel. 2008. „Beyond ‚Dragon in the Bush‘: The Study of China-Africa Relations.“ *African Affairs* 107, č. 426, 45–61.
- Large, Daniel. 2011. „The end of abstraction: China’s development relations with Sudan.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 87–102.
- Larkin, Bruce D. 1971. *China and Africa 1949-1970. The Foreign Policy of the People’s Republic of China*. Los Angeles: University of Carolina Press.
- Lee, Margaret C. 2007. „Uganda and China: Unleashing the Power of The Dragon.“ In: *China in Africa*. Lee Margaret et al. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Looy Van De, Judith. 2006. *Africa and China. A Strategic Partnership?* ASC Working Paper 67. Leiden: Africa Studies Centre (<http://www.ascleiden.nl/pdf/wp67.pdf>).
- Maswana, Jeane-Claude. 2009. „A Center-Periphery Perspective on Africa-China’s Emerging Economic Links.“ *African and Asian Studies* 8, č. 8, 67–88.
- Melville, Chris a Owen, Olly. 2005. *China and Africa: a New Era of „south-south cooperation“*. Open Democracy (<http://www.opendemocracy.net/content/articles/PDF/2658.pdf>).
- Meredith, Martin. 2006. *The State of Africa. A History of Fifty Years of Independence*. London: Simon and Schuster UK Ltd.
- Michalek, Tomáš. 2011. „Zahraničná politika Číny v Afrike.“ In: *Vzestup Indie a Číny: Přichází asijské století?* Fürst, Rudolf et al. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 69–89.
- Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan). 2012. *Embassies and Missions* (<http://www.mofa.gov.tw/EnOfficial/Regions/BilateralRelations/f39ec3d5-201f-486e-b6a7-d1595-f793b8c>).
- Moyo, Dambisa. 2010. *Dead Aid. Why Aid is not Working and How there is another Way for Africa*. London: Penguin Books.
- Naidu, Sanusha. 2007. „China-African Relations in the 21st century: A „Win-Win“ Relationship.“ In: *China in Africa*. Lee, Margaret et al. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Ndaywel é Nziem, Isidore. Ndatováno. *De l’Authenticité à la Libération: se prénommer en République démocratique du Congo* (<http://www.politique-africaine.com/numeros/pdf/072098.pdf>).
- Nugent, Paul. 2004. *Africa since Independence*. New York: Palgrave.
- O, Neill, Jim. 2001. *Building Better Global Economic BRICs. Global Economic Paper No. 66*, Goldman Sachs (<http://www.goldman-sachs.com/our-thinking/brics/brics-reports-pdfs/build-better-brics.pdf>).
- Öniş, Ziya a Şenses, Fikret. 2005. Rethinking the Emerging Post-Washington Consensus. *Development and Change* 36, č. 2, 263–290.
- Payne, Anthony a Phillips, Nicola. 2012. *Desarrollo*. Madrid: Alianza Editorial.
- Power, Marcus a Mohan, Giles. 2011. „China and the geo-political Imagination of African ‚development‘.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 42–67.
- Ramo, Joshua C. 2004. *The Beijing Concensus*. London: Foreign Policy Centre.
- Reid, Richard J. 2011. *Dějiny moderní Afriky od roku 1800 po současnost*. Praha: Grada.
- Safeworld. 2011. *China’s Growing Role in African Peace and Security*. London: Safeworld (<http://www.saferworld.org.uk/downloads/pubdocs/Chinas%20Growing%20Role%20in%20African%20Peace%20and%20Security.pdf>).
- Scott, David. 2008. „The Great Power ‚Great Game‘ between India and China: ‚The Logic of Geography‘.“ *Geopolitics* 4, č. 13, 1–26.

- Southall, Roger a Melber, Henning eds. 2009. *A New Scramble for Africa? Imperialism, Investment and Development*. Scottsville: University of KwaZulu-Natal Press.
- Söderbaum, Frederik a Shaw, Timothy eds. 2003. *Theories of New Regionalism*. A Palgrave Reader. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Suzuki, Shogo. 2011. „Chinese soft power, insecurity studies, myopia and fantasy.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 68–84.
- Taylor, Ian a Paul, Williams eds. 2004. *Africa in International Politics. External Involvement on the Continent*. Oxon: Routledge.
- Taylor, Ian. 2004. „The ‚all-weather friend‘? Sino-African interaction in the twenty -first century.“ In: *Africa in International Politics. External Involvement on the Continent*. Eds. Ian Taylor a Paul Williams. Oxon: Routledge, 83–101.
- Taylor, Ian. 2007a. *China and Africa. Engagement and Compromise*, Oxon: Routledge.
- Taylor, Ian. 2007b. „Unpacking China’s Resource Diplomacy in Africa.“ In: *China in Africa*. Lee, Margaret et al. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Taylor, Ian. 2011. *The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC)*. Oxon: Routledge.
- The Economist. 2010. *The Beijing Concensus is to keep quiet*. 6. května 2010 (<http://www.economist.com/node/16059990>).
- Thomson, Alex. 2004. *An Introduction to African Politics. Second Edition*. Oxon: Routledge.
- UNDP. *Governance for Sustainable Human Development*. 1994 (<http://mirror.undp.org/magnet/policy/chapter1.htm>).
- Volman, Daniel. 2009. *China, India, Russia and the United States. The Scramble for African Oil and the Militarization of the Continent*. Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
- Wezeman, Pieter D. et al. 2011. „Arms Flows to sub-saharan Africa.“ *SIPRI Policy Paper no. 30*.
- Willis, Katie. 2005. *Theories and Practices of Development*. Oxon: Routledge.
- Wissenbach, Uwe. 2011. „China-Africa Relations and the European Union.“ In: *China and Africa Development Relations*. Ed. Christopher Dent. Oxon: Routledge, 21–41.
- Woods, Ngairé. 2000. „The Challenge of Good Governance for the TFM and World Bank Themselves.“ *World Development*, 28, č. 5, 823–841.
- Yong, Lu. 2011. *China’s Trade Rush with Africa*. Forum on China-Africa Cooperation (<http://www.focac.org/eng/zfgx/t820242.htm>).
- Zafar, Ali. 2007. „The Growing Relationship Between China and Sub-Saharan Africa: Macroeconomic, Trade, Investment, and Aid Links.“ *The World Bank Research Observer* 22, č. 1, 103–130.
- Záhořík, Jan. 2010. *Subsaharská Afrika a světové mocnosti v éře globalizace*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Zhao, Shelly. 2011a. *The Geopolitics of China-African Oil*. China Briefing (<http://www.china-briefing.com/news/2011/04/13/the-geopolitics-of-china-african-oil.html>).
- Zhao, Shelly. 2011b. *The China-Angola Partnership: A Case Study of China’s Oil Relations in Africa*. China Briefing (<http://www.china-briefing.com/news/2011/05/25/the-china-angola-partnership-a-case-study-of-chinas-oil-relationships-with-african-nations.html>).